

Föreningen för Västgötalitteratur

Meddelande

År 2020

NR 1

2020-02-15

Stola Herrgård

Stola var från 1530-talet till 1879 ätten Ekeblads släktgods. Den siste private ägaren lyckades återföra en mängd inventarier från Ekebladarnas tid. Nu är hela övervåningen möblerad med inventarier från 1700-talet, många av dem från det ekebladska hemmet.

Stola byggdes under de år det svenska stormaktsväldet rasade samman 1713–1719. Huvudbyggnaden restaurerades 1949–51 under ledning av professor Erik Lundberg.

En minneslund ligger ca 400 m från huvudbyggnaden i en vacker ekbacke. Den anlades i slutet av 1700-talet av det sista greveparet och innehåller dels en diktsten och dels ett antal minnesstenar över medlemmar i familjerna Ekeblad och Piper. Dessutom finns en minnessten över Carl Hårleman, som var vän till familjen.

Den första av Ekebladssläkten som kom till Stola var Anders Hansson, slottslov på Läckö, som genom gifte med Agneta Nilsdotter, dotter till riksrådet Nils Claesson-Halfmåne till Stola, blev ägare till gården (1500-talets första hälft).

Från 1648 till 1664 ägdes Stola av Kristoffer Johansson

Ekeblad. Han var den fjärde i ordningen av Johan Anderssons söner, och efter honom gick gården i arv till sonen Johan Ekeblad – se vidare artikel i Meddelandet. Det var efter hans död 1697, som Stola ärvdes av Claes Ekeblad d. ä. Han uppförde huvudbyggnaden och dit fördes de värdefulla samlingarna och konstskatter, som släkten under årens lopp samlat. Efter hans död 1737 fortsatte hans son greve Claes Ekeblad d.y., i samma anda, men den ivrigaste samlaren var dennes son Claes Julius Ekeblad vilken avled på Stola den 19 juni 1808.

Han testamenterade Stola till sin systerson greve Gustaf Piper varefter det ärvdes av dottern Lovisa Piper, gift med greve Johan David Hamilton. Hon avled som änka 1879, men varken hon eller fadern hade bott på Stola. Inte heller näste ägare flyttade dit. Herrgården stod tom och övergiven i nästan 100 år (1808 till 1907), då Stola övergick i Artur Wilhelm Otterströms ägo. 1916 köpte släkten Carl Ander gården vilket innebar herrgårdens återupprättande. Sonen Holger Ander blev den siste private ägaren.

Huvudbyggnaden ägs sedan 1989 av Stolastiftelsen

Föreningen för Västgötalitteratur
Box 325, 532 24 Skara • Tfn 070-74 26 518
Plusgiro 59 24 33-7 • Bankgiro 663-2574
Epost: sven-olof.ask@tele2.se
www.vastgotalitteratur.nu

Ordförande: Johnny Hagberg, Skara. 0510-48 52 15
jarpas.pastorat@svenskakyrkan.se

Vice ordf.: Gerd Ljungqvist-Persson, Od. 0513-600 29
info@creadiem.se

Skr. Annicka Berggren, Söne. 0510-53 10 01
annicka.berggren@icloud.com

Skattmästare: Sven-Olof Ask, Skara. 070-7426518
sven-olof.ask@tele2.se

Anne Andersson, Vårgårda, 0322-62 47 13
anne.andersson@telia.com

Ritwa Herjufsdotter, Göteborg. 0762-11 40 31
ritwa@herjufsdotter.se

Thomas Johansson, Tranemo. 070-531 18 03
tranan@antikvariattranan.se

Niklas Krantz, Göteborg. 0762-68 30 04
b2_gods@hotmail.com

Christina Ström, Skarstad. 0512-205 19
vatteljuset@telia.com

Clary Winberg, Trollhättan. 0520-748 19
clary.winberg@gmail.com

Årsavgift 2020: Enskilda medlemmar 100 kr,
Äkta makar/sambor/institutioner 125 kr.

Meddelandet utkommer i februari, juni, augusti och december. Författare ansvarar för innehållet i egna artiklar.

Redaktör och ansv. utgivare: Johnny Hagberg

Vi hälsar följande medlemmar välkomna till föreningen:

Ralph Ahlquist, Göteborg
Arne Edsbacke, Vänersborg
Annalena Gerdin, Alingsås
Görel Gustafson, Lerum
Christian Irhammar, Sjöbo
Elizabeth Pearce-Nilsson, Nossebro
Gunnar Sjöberg, Öglunda

Västgötalitteratur på Facebook

Många har anslutit sig som "vän" till Västgötalitteraturs Facebooksida. Just nu har vi 522 som gillar sidan!

Du som är med i Facebook – skriv Västgötalitteratur i rutan, så kommer vår facebook sida fram.

Där kan Du följa aktuella händelser i föreningen och även göra egna inlägg om västgötalitteratur. Du kanske vill lyfta fram en ny bok, eller eftersöka en gammal dito.

Skimmer över Kinne-Vedum

Vedum heter en socken i Götene kommun, men även i Vara kommun. Kinne-Vedum resp. Laske-Vedum.

Kinne-Vedum har tillhört de vita fläckarna på kartan vad gäller att ha en egen sockenbok. Till viss del är detta nu tillrättat.

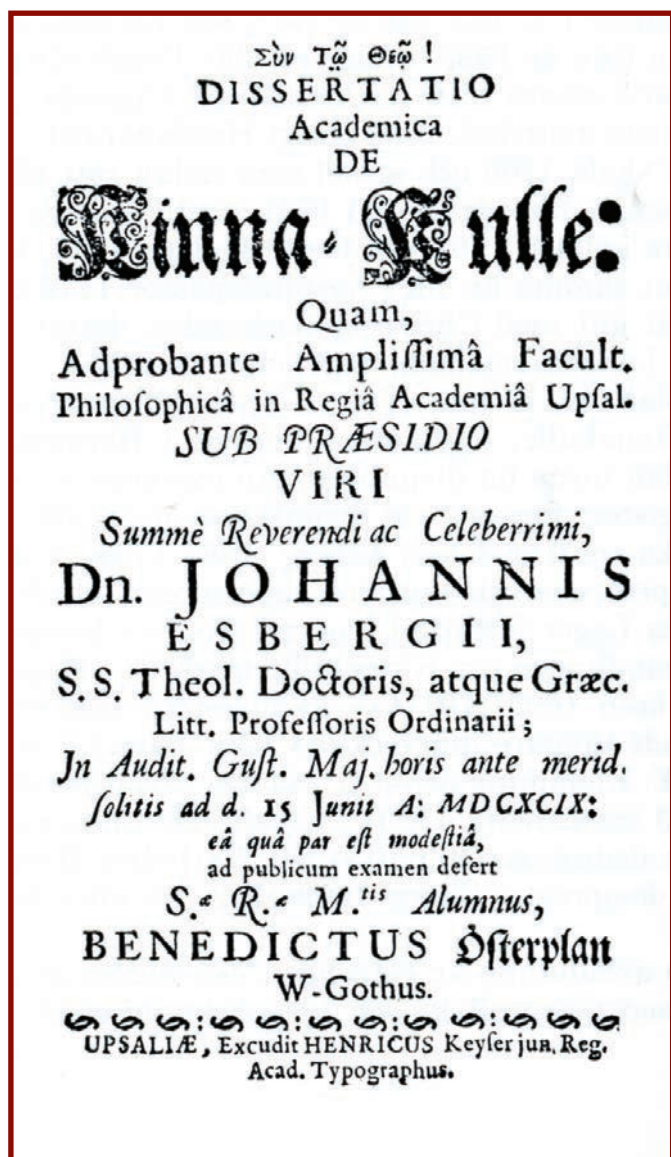
Som så många gånger förr så är det en studiecirkel som jobbat fram en bok. Det är 11 medarbetare som valt att berätta sina minnen från livet i Kinne-Vedum under 1900-talet. Det är en minnesbok, och inte en traditionell sockenbok.

Sockenböckerna brukar starta med forntiden, därefter uppgifter om kyrkan, prästerskapet, skolan osv. Dessa ambitioner hade inte cirkeln, utan man valde att beskriva sina upplevda minnen från 1930-talet och framåt. Boken är därför fylld av berättelser om vad som utspelat sig på gårdarna i socknen. Hur man upplevde televisionens och tvättmaskinernas intåg i våra hem. Om torvbrytning, mjölkleveranser och flaskplockare. Givetvis också hur andra världskriget påverkade livet i en landsortssocken.

Boken är rikligt illustrerad med svart-vita bilder men även i färg. Lite snålt med bildtexter tycker jag. Positivt att det finns ett register över de 40-talet artiklarna i boken. Den vackra medeltidskyrkan i Kinne-Vedum finns inte med på bild, förutom ett gammalt tidningsurklipp. Men som sagt, det är ingen vanlig sockenbok, utan en minnesbok som omfattar 162 sidor. Boken är inbunden i tjocka pärmar och blev decenniets första bokaanmälan!

Sven-Olof Ask

Har det funnits jättar på Kinnekulle?

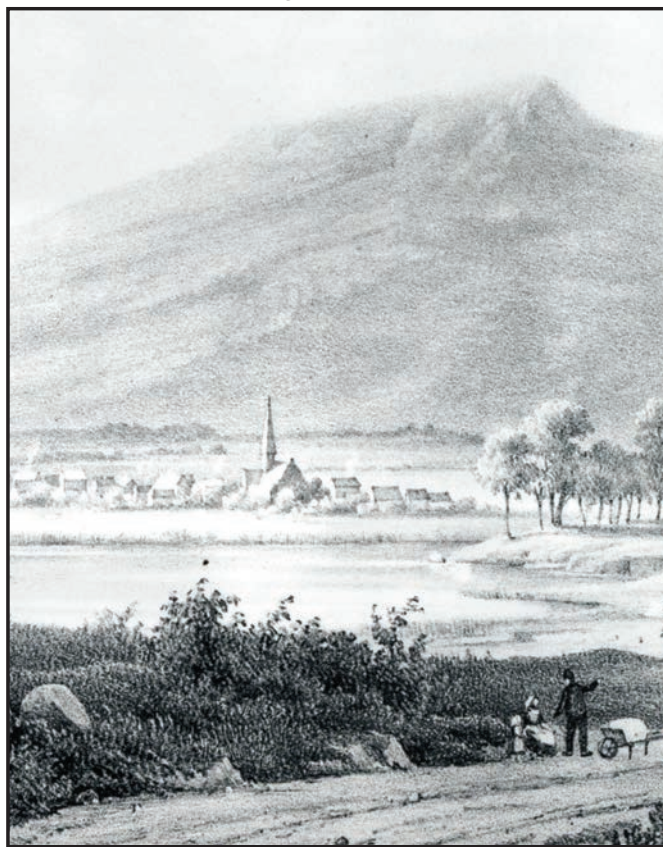

Åren 1699–1806 utgavs 23 topografiska *dissertationer*, avhandlingar, om Västergötland. 14 av dem är tryckta i Uppsala. De flesta är skrivna av *preses*, professorn, och försvarades av *respondenten*, studenten inför avläggande av examen vid universitetet. Innehållet i dessa är självklart varierande. Somliga är vetenskapliga också i modern mening, andra av annat slag. Poängen var emellertid inte innehållet utan hur respondenten kunde försvara det framlagda ämnet och därmed visa prov på sina färdigheter i latin, retorik, logik etc. Med få undantag är de skrivna på latin.

Det äldsta topografiska trycket från 1699 är författat av *Bengt Österplan* som tagit sitt namn efter födelseorten Österplana. Avhandlingen *Diss. acad. de Kinna-Kulle* lades fram inför professorn i grekiska språket Johan Esberg (1665–1734). Österplan försvarade sin avhandling i Större Gustavianska Hörsalen den 15 juni 1699. Den omfattar 34 s. men nämns inte i Warholms *Skara stifts herdaminne* eller i Bo V:son Lundqvist *Västgöta nation i Uppsala från år 1595*. Han har förmodligen lagt fram den *pro exercitio* (för övnings skull) då han inte heller kallas *magister*.

Österplans födelseår är okänt. Han blev enligt matrikeln student i Uppsala 1695. År 1700 är han kantor vid Skara skola, prästvigdes 1701, blev förste kollega 1711 och hospitalpastor 1712. Han avled i mars 1713.

Vad säger han då om sin hembygd? Först förklaras namnet Kinnekulle. Här finns, menar han, många tolkningar. Den troligaste är att det handlar om en häradsbenämning. I övrigt ger avhandlingens innehåll ett enkelt och lite torftigt intryck men förmedlar även en del intressant för en nutida läsare. Inte minst vad gäller folktro och vidskepelse, något som för övrigt Österplan tar klart avstånd ifrån. Men han delar tidens tro på jättarnas existens. Han skriver: "Men att flera platser på jorden varit bebodda av jättar, ja, att jättar funnits i Skandinavien och att de oftast haft sina boningar i bergstrakterna, varför de kallas *Bergbuar*, d.v.s. i berget boende, detta tror jag vara obestriddligt." Han ger även andra exempel på namn kring Kinnekulle som förknippas med dessa jättar; *Jättebacken*, *Jättequarnen* och *Jättedansen*. "Och att jättar funnits på Kinnekulle, kan så mycket mindre betvivlas, som för några år sedan en jätte av väldig storlek, ryslig att skåda, dödad av alltför stark köld, blivit funnen vid *Brätte-Fors* på fälten vid Kleva icke långt därifrån." Ja vad skall man tro om detta idag?

Kinnekulle. Ur *Sverige framsädlit i taflor*. Göteborg 1856.

Österplan berättar också vackert om vad som växer på berget; "Förutom granar växa där andra träd av olika slag, som ganska rikligt bära frukt. Ty vilka på samma gång ljuvliga och vackra äpplen, vilka körsbär, vilka plommon, vilka päron, vilka lönnar, vilka askar, vilka lindar, vilka valnötsträd o.s.v. kan man icke finna där." Han tillägger också att "Denna ort är lämplig för plantering av vinträd och andra i vårt land mindre ofta förekommande träd."

Österplans avhandling översattes 1992 av latinprofessorn Sven Blomgren och finns publicerad i *Västgötlitteraturs årsskrift* för detta år.

Johnny Hagberg

Johan Ekeblad – hovman, diplomat, västgöte

Johan Ekeblad 1629-1697. Oljemålning trol. av David Richter. Målningen kommer från Hedensberg men donerades till Nordiska museet 1949 av J.J. De Geer af Finspång

”Vid drottning Kristinas hov var hennes hovmästare Johan Ekeblad som fisken i vattnet. Han hade god härstamning, fint umgängesvett och grundlig europeisk bildning” Så skriver Kerstin Ekman i sitt överdådiga verk ”Herrarna i skogen”.

Hon säger, att den unge ädlingen får vara med om ”teaterspektakel och björnhetsningar vid statsbesök” och uppleva ”kulturella kontakter med Europa”. Men i hans korrespondens med fadern Christoffer och brodern Claes hemma på Stola i Strö socken på Kålland finns en underton av att ”det riktiga livet levs där, på godset”. Det var hans farfarsfar Anders Håkansson – känd som ledamot av Gustav I:s regementsråd – som kom i besittning av Stola. Hans far Christoffer kallade sig Ekeblad efter släktvapnet.¹ Johans kära Stola skulle kunna ge honom ”en naturligare tillvaro” än hovlivet, menar Kerstin Ekman. Han bekänner att han längtar ”till lugnet, till fågeljakten, hundarna och bössorna och till förtroliga samtal med fadern och brodern”.²

Johan Ekeblad får nu stå i fokus här som en västgöte värd att minnas. Han var född 1629 och levde i en tid, då man i samhällets högre kretsar ännu hade sina sätesgårdar på landet som en trygghet i livet. Man behövde inte något lockrop ”tillbaka till naturen”. Det kom först i nästa århundrade. Jean Jaques Rousseau (1712-1778) ”kände sig inte hemma i världen och ville vända den ryggen” framhåller Kerstin Ekman och finner att den berömda fransmannens rop är ”en hyllning till kringströvandet och till ett oberoende liv”. För Johan Ekeblad var den stora världen naturlig; han levde mitt uppe i den, men han kunde också genomskåda det förkonstlade i ett väl inrutat hovceremoniell. Han var inte den som behövde lockas av maningen ”tillbaka till naturen”. Han hade aldrig släppt sina rötter i sin västgötska hembygd. Han höll outhärligt kontakten till hemmet och den lilla världen. Det måste under långa tider ske på det vis som var möjligt i hans tid: ett flitigt

brevskrivande, som underlättades av att Sveriges postverk hade inrättats 1636 på initiativ av Axel Oxenstierna. Enligt Wikipedia räknas Johan Ekeblad ”till Sveriges främsta brevskrivare genom tiderna”. Det blev så där 750 brev till hemmet på Stola så länge Claes var i livet. Han avled 1656, under det att Johan befann sig på uppdrag hos Karl X Gustav i hans polska krig.

Akademiledamoten Sture Allén har ägnat ett djupt intresse åt Johan Ekeblads brev. Hans doktorsavhandling från 1965 var en edition av Johan Ekeblads brev till brodern Claes. Han har också gjort en grafematisk analys av breven, dvs. en undersökning av de minsta beståndsdelarna – s.k. grafem – i Johan Ekeblads handstil, som hur han skrev bokstäver och siffror. Det var nog Alléns förtjänst att Svenska Akademien till sin högtidssammankomst år 2003 lät slå en minnesmedalj över Johan Ekeblad. På medaljen står devisen ”Salse notavit” – ”Han skrev med sälta”. Ekeblads litterära stil präglades nämligen av en märkbar sälta, blandad med frisk humor.³ Tre år senare tog sig Sture Alléns intresse för Johan Ekeblad gestalt i en biografi om honom. Där lyfts han fram som ”Vår man i 1600-talet”.

Men det är inte mindre värt att påminna om en liten bok om Johan Ekeblad, som kom ut drygt hundra år tidigare, redan 1903. Den skrevs av en historiskt intresserad boråsare, kapten Otto Mannerfelt, och den hade sitt ursprung i en följetong, som man kunde följa i Borås-Posten från början av år 1902 under titeln ”Kulturbilder från det gamla Västergötland”. Mannerfelts dotter Anne-Margrethe Murray vittnar om att han lärde henne att älska historia. Hon har lämnat en kärleksfull bild av sin far: ”Jag ser mig lyssnande i skymningen till min far i gungstolen, då han berättade om Kristoffer Ekeblads storvulna gestalt.”⁴ Den gången var det alltså Johan Ekeblads far som var på tapeten.

Christoffer Johansson Ekeblad (1592-1664) hade i unga år varit

Minnesmedalj över Johan Ekeblad. : Foto Sven Olof Ahlberg

i hovtjänst, som seden bjöd i familjen Ekeblad. Han hade tjänat hertig Karl Filip som hovjunkare. (En ung adelsman kallades junker.) Han visade sig även vara ”mycket användbar” i krigstjänst ”genom sin pålitlighet och sin förmåga att kunna handskas icke blott med de oroliga soldathoparne, utan äfven med invånarne i de ockuperade landsdelarne”, skriver Otto Mannerfelt. Under trettioåriga kriget satt Christoffer Ekeblad flera år som kommandant i Frankfurt an der Oder. Hemma i Sverige blev han sedermera överste och chef för Älvsborgs regemente. Han ingick äktenskap med Brita Claesdotter Uggla från Påtorp i Murums socken. De slog sig då ner på säteriet Skogen i Sparlösa socken, och där föddes deras fyra barn, av vilka Johan, född den 26 juli 1629, var yngst. I mitten av 1640-talet blev Christoffer Ekeblad ägare till släktens sätesgård Stola i Strö socken.⁵ Men han hade inte resurser till att bygga sig ett palats i stil med vad andra veteraner från trettioåriga kriget kunde prestera. Det var först Johans son, greve Claes Ekeblad (den äldre) som åren 1713–19 kunde uppföra den karolinska herrgård, som enligt Wikipedia anses vara ”en av de bäst bevarade” i Sverige från den epoken.

”Johan var ett kvikt och läraktigt barn, men förefaller något som man säger lillgammal”, menar Otto Mannerfelt. Den första undervisningen fick han i hemmet genom moderns försorg, men då man inte hade råd att anställa egen huspredikant blev lösningen den, att Johan fick sin skolgång hos sin fasters huskaplan på Råda säteri i närheten av Göteborg. Därefter var det en annan frände, landshövding Erik Soop, som hade ansvaret för Johans utbildning i tre år. Hans mor glädde sig åt hans framsteg, så att hon om sin tioårige gosse noterade: ”Han är så allvarsam som en gammal karl.”⁶

När Johan var tretton år, ansåg hans far honom vara tillräckligt mogen för att följa med honom till Tyskland för att idka ytterligare studier hos en skolmästare och därtill få en inblick i militärlivet. Ded resulterade i att Johan vid femton års ålder fick fullmakt som fänrik i Nils Kaggs regemente, där hans far var överstelöjtnant. När det danska kriget, eller som det också kallas Torstenssonska kriget, bröt ut 1644, ansågs läget vara så vanskligt att många officerare måste lämna Tyskland för viktiga uppgifter hemmavid. Den unge fänriken Johan Ekeblad var med i de strider som utkämpades utanför Bohus fästning i augusti 1645 under generalmajor Lars Kaggs befäl.

När freden var sluten i Brömsebro den 13 augusti 1645, var det angeläget för Sverige att betyga sin erkänsla mot Frankrike för värdefullt stöd och pålitlig vänskap i det trettioåriga krig, som då ännu utkämpades i Europa. Det beslöts att avsända en ambassad till konungen av Frankrike. Med ambassad menade man på den tiden en diplomatisk beskickning som utvaldes och sändes för ett givet ändamål; fasta beskickningar i främmande länder var

ännu inte vanliga. Drottning Kristina ville ha denna ambassad storslaget utrustad och rikt påkostad för att göra intryck på den franske bundsförvanten. Till ambassadör utsågs den 24-årige översten vid Livgardet Magnus Gabriel De la Gardie, som då stod mycket högt i gunst hos drottningen. För ambassadens överresa utrustades en örlogseskader om fem fartyg under befäl av amiral Bjelkenstjerna. Genom dennes försorg blev Johan Ekeblad anställd vid ambassaden som ”volontär”. Tanken var att han i sällskap med några andra adelsynglingar skulle avsluta sin utbildning under ett par år i Frankrike. Ambassaden skulle avsegla från Göteborg den 23 juli 1646. Vid den tiden var Johans far kommandant i Göteborg och fick vid avresan ”personligen säga sin son farväl och se honom gå ombord”.⁷ Han sände också med honom väl genomtänkta råd och förmaningar för den äventyrliga färden. Från den sjöresan kunde Johan lite skämtsamt berätta, att två av fartygen – ”Mars” och ”Fama” – en natt gått på grund vid Dover. Då blev han vittne till att självaste greven ”kom upp med en toffel och en sko uti båten med det förnämsta han hade och hvar lopp till sin penningepåse och retirerade sig till Svanen”.⁸ Skeppen kom dock loss utan några värre skador, men man råkade därpå i eldstrid med engelska fregatter. Dock kunde ambassaden gå i land i Dieppe och ta sig mot Paris. Då franske kungen vid detta tillfälle vistades i Fontainebleau, måste det ståtliga sällskapet ta sig dit för att där uppvakta den blott 8-årige kung Ludvig XIV. Detta skedde dock ”under sådant tumult och trängsel, att Johan, som dock tillhörde beskickningen, icke kunde höra ett enda ord som sades”.⁹

Det lär dock ha varit så, att ambassaden ansågs ha fått ett lysande mottagande.

Johan Ekeblad, som ju ännu var för ung för vidare diplomatiska värv, förenade sig nu med sina kamrater i ett ”kompani” om sex unga män. Otto Mannerfelt konstaterar att ”Någon, som öfvervakade och handledde dess medlemmar, fanns icke, oaktadt de voro ynglingar om knappt tjugu lefnadsår”.¹⁰ Från Paris begav de sig till den protestantiska staden Saumur vid floden Loire. Där skulle de i bortåt två år ägna sig åt vad som enligt högsta mode kallades tre ”sköna exercitier”, nämligen fäkta, dansa och tala franska språket. De fick tydligen inte de bästa lärare i alla stycken, ty efter en månads vistelse i Saumur måste Johan rapportera följande till sin far Christoffer om en student, som var deras lärare i franska: ”En dag, när jag af medicins brukande måste hållas vid sängen, kom han till mina byxor och stal mig där åttio dukater såsom ock tjugu pistoler ifrån min kamrat Axel Tott.”¹¹ Nu var tydligen pengarna på upphållningen, och Johans ekonomi var från den stunden bekymmersam ända in på 1660-talet. De unga svenskarna lyckades hanka sig fram med lån, tills kreditörerna såg till att Johan och två kamrater sattes på gäldstuga. Den svenske ambassadören Schering Rosenhane i Paris befallde ”kompaniet” i Saumur att lämna staden. Efter ett par månader var detta äventyr över för Johans del. Det motsvarade väl inte någon *grand tour* i den tidens stil. Dock betydde det att han skaffat sig goda vänner för framtiden, lärt sig franska språket och fått inblick i en vidare kultur än den han mötte hemmavid. Det var ändå med glädje han lämnade Frankrike, ”hvilket mig mycket olyckosamt varit hafver” som han själv omvittnar. Han var djupt medveten om att hans resa varit kostsam för familjen, och i ett brev hem till modern skriver han: ”Om Gud vill i vår skall jag begiva mig hem till att bedja mina kära föräldrar om förlåtelse för alla de importuniteter och inkommoditeter jag dem förorsakat haver.”¹² Efter mer än fem månader – med bland annat spännande upplevelser i Nederländerna – kunde han äntligen som något av en förlorad son i början av juni 1649 förena sig med sin familj på Stola. Inte minst var det av stor betydelse för honom att få återse sin far, och Otto Mannerfelt menar att ”från denna dag har umgänget, oaktadt en åldersskillnad af nära fyratio år, blifvit icke blott det hjärtligaste man kan tänka sig, utan äfven mer förtroligt och öppet än hvad det förut varit”.¹³

Johan Ekeblad hade, efter sin viktiga resa till Frankrike, avslutat

Adliga ätten Ekeblad nr 35

ett grundläggande skede i livet. "Nu gällde det för honom att finna sin plats i tillvaron" säger Sture Allén.¹⁴ Johans far hade vid det laget insett, att en bana som militär inte passade honom. Han behövde få en tjänst som gav inkomster, ja, "någon frukt/måste/ inhöostas af den dyra resan". Efter några veckor med familjen på Stola blev det för "munskör Jan" att "ånyo packa sina korgar och sadla sina hästar samt liksom många hans jämnåriga begifva sig till Stockholm för att genom vän och väns vänner få någon anställning".¹⁵ Johan var dock inte den ende unge officeren som kommit hem från krigstjänst övertalig och utan lön. Det fanns dock en "som aldrig tröttnat i sin välvilja mot familjen", som Otto Mannerfelt uttrycker det, nämligen Lennart Torstensson, generalguvernör i Västergötland med flera landskap, men som riksråd ständigt närvarande i huvudstaden. Johan hade med sig ett brev till honom från sin far Christoffer, ett brev som han riktade inte bara till fältmarskalken utan till sin "mäktige patron och högtärade Herr Broder". Johan hade lämnat sitt hem Stola den 10 juli, först i sällskap med fadern till dennes syster Christina Krabbe på Svenneby mellan Skövde och Mariestad, och anlände till Stockholm den 18 juli. I sitt sällskap hade han fått fransmannen Latour, och ännu ett glatt minne från tiden i Frankrike blommade upp, då Johan strålade samman med sina "gamle vänner och olyckskamrater från Saumur, Klas Tott och Axel Leijonhufvud". De skulle få följa med en beskickning till Köpenhamn, vilken Johan hade kommit för sent till Stockholm för att kunna ansluta sig till. Vännerna unnade sig att njuta av livet i huvudstaden några dagar "med spel på bollhuset" och "andra lustiga tidsfördrif".¹⁶

Efter en vecka skulle Johan göra sin uppvaktning hos Lennart Torstensson. Dennes palats är ännu delvis bevarat med en ståtlig portal mot Fredsgatan. Annars byggdes det om på 1700-talet och är numera Arvfurstens palats, där utrikesdepartementet huserar. Det var en söndagseftermiddag som Johan vandrade över Norrström på den långa träbron i sällskap sin kamrat från Saumur Gösta Posse, son till överståthållaren Knut Posse. När Johan såg palatsets vackra fasad, "klappade hjärtat vid tanken att inom få ögonblick stå ansikte mot ansikte med denne så högt uppburne

herre", säger Otto Mannerfelt. Men oron visade sig vara obefogad. Det blev ett öppet och hjärtligt möte. Lennart Torstensson hälsade Johan välkommen till Stockholm, ja, han förbjöd honom "att gå till disk någon annan stans", som han själv berättar. Ännu värdefullare för Johan var det, att den välvillige rådsheren skrev ett brev till drottningen om att Johan skulle vara lämplig som hovjunkare.¹⁷

Det dröjde inte mer än ett par dagar, innan Johan kom att föreställas för drottning Kristina. Det gick tydligen förvånansvärt enkelt, utan vidare krusiduller. Johan berättar, att när han avslutat ett brev hem "kom Totten och tog mig med sig till att följa drottningen i inre gården, hvilket vi ock gjorde och var det helt lustigt med lutespel och annat". Johan vågade dock inte hoppas på att få dela sin väns lycka att vistas vid hovet, även om Lennart Torstensson rekommenderat honom. Ryktesvis hade han hört att drottningen fått rådet att för tillfället inte "antaga någon hofjunkare". Det dröjde fram till den 9 september, innan hovmarskalken Gabriel Oxentierna i Strö, herre till godset Lindholmen, Johan "den underrättelsen, att han antagits till hofjunkare i hennes maj:ts hof".¹⁸

Johan Ekeblad skulle inneha tjänsten som hovjunkare från hösten 1649 och vistas vid drottningens hov fram till hennes tronavsägelse den 6 juni 1654. Det innebar att stå till förfogande vid ganska skiftande tider. Johan skaffade en bostad jämte sin franske betjänt Latour "samt ytterligare en uppassare, som han måste hafva" hos en Christoffer målare nära Maria kyrka på Södermalm. Vägen till slottet var så lång, att han måste rida. Även kosthållet visade sig vara väl dyrt för honom. Därför blev det mycket bekvämare för honom, när han kunde flytta från Södermalm till överståthållarens hus vid Slottsbacken. Därifrån hade han nära till uppgifter som väntade.¹⁹

En hovjunkares tjänstgöring var att stå till drottningens förfogande med, för att citera Otto Mannerfelt, "ett direkt tjänande" och att "i mindre eller större samkväm deltaga i sällskapslivet inom hofvet".²⁰ Tjänandet bestod i "akta på hennes majestät", som termen löd, vid måltider – som ofta var offentliga – och under resor. Det var ganska ansträngande att åtfölja henne på resor "i vagn eller lika ofta till häst". Otto Mannerfelt menar, att det kan tyckas att Johan Ekeblad innehade en relativt obetydlig tjänst vid hovet. Men han påminner om att för att bli hovjunkare hade man prövats i ett noggrant urval. Hovjunkaren var tänkt att en gång kunna tjäna sitt land i mera framstående värv. Hovtjänsten var att betrakta som en skola i diplomati eller i en framtida insats i ett statligt ämbetsverk. Vid hovet fick man möta "landets högsta och förnämsta män och kvinnor", därtill "den mängd lärda och framstående utlänningar, som nu gästade vårt land". Johan såg det också som en stor förmån få vistas så nära drottningen. I ett brev till brodern Claes julen 1652 talar han om "äran att tjäna en så heroisk och brav prinsessa som vår drottning är".²¹

Trots att det förkom mycket tvister och intriger i den ganska brokiga skara som utgjorde drottning Kristinas hov, så behövde inte Johan råka in i några värre strider. Han hade en god och rätt trygg gemenskap med sina gamla vänner. I en blandning av högförnämna män och rena uppkomlingar var väl kamratskapet annars inte det bästa. Där fanns jäsande element med tvister, som kunde leda till både slagsmål och dueller. Den skyldige råkade då ofta i drottningens onåd och kunde bli förvisad från hovet. Vid ett tillfälle år 1652 blev dock Johan och hans kamrat Per Lillie bötfälda i hovrätten för en nidvisa som de hade diktat. En intrig, som han blev indragen i två år senare, utsatte honom för drottningens onåd, så att han för en tid förvisades från hovet. Men han stod åter i hennes tjänst vid den högtidlighet i Uppsala, där drottningen nedlade sin krona.²²

Hovet vistades för det mesta på Stockholms slott, men drottningen kunde också få i sinnet att bege sig till Svartsjö eller Nyköpings slott. Johan berättar även om att drottningen uppvissade en annan egenhet i Stockholm: "Hon far ock ut esomoftast i vagn om nätterna i detta månskensväder. Den ena gatan upp och den

andra neder till att så förlusta sig.” Det låg även på hovjunkarna att gå omkring i staden för att bjuda in riksråd och andra befattningshavare till hovfester: baletter och banketter, hovbröllop och hovbegravningar. Vid det som kallades baletter fick alla i hovet, från den högste till den lägste, ta på sig roller i scenisk framställning. I en balett hemma hos hertig Karl Gustaf framfördes baletten ”Le Boeuf Rôti” (den stekta oxen) med Johan i rollen som Fortitudo, dvs. dygden tapperhet. ”Theatrum” skulle erinra om hur man en gång vid drottningens kröning hade undfånat allmänheten på Stortorget med en helstekt ox. Den här festen tilltalade drottningen så mycket, att hon inte lämnade den förrän vid sjutiden på morgonen.²³ Johans innersta känslor för den här sidan av hovlivet skymtar fram en gång i ett brev till ”käräfar”; han undrar ”hvad det för en fåfånglighet vara måtte att använda så många pängar på sådant narri”. En annan gång berättar han: ”En ny balett är i verket och skall snart dansas. Ett par nya skor äro ock i verket för Johan Ekeblad – mig tyckes att dessa fiender äro af lika importens.”²⁴

En annan form av påkostade skådespel, som vid vissa högtidligheter anordnades, var s.k. ringränningar till häst. De påminde om medeltida torneringar och utkämpades på ”rännarebanan”. På Kristina-dagen 1651 vann Johans kamrat Klas Tott det pris på 1000 dukater som drottningen hade satt upp. Otto Mannerfelt noterar, att ”tiden var i mycket rå och barbarisk” och exemplifierar detta med ”den rådande smaken för att äse djurfäkningar”. Under de mycket påkostade festligheterna för drottning Kristina anordnade man dylika ”nöjen”, sannolikt på Logården, med både lejon och björn. Johan berättar så, att ”två vildsvin/vardt/ inlåtna med tio eller tolf jägare, hvilka skulle fånga svinen med stumma spjut. Det var lustigt att se, huru svinen kastade folket öfver ända, dock kunde de ingen skada förrätta, emedan de inga huggtänder hade. Sedan blefvo de hetsade af stora engelska hundar och sist, när björnen kom ut, ref han det ena svinet ihjäl”.²⁵

Johan säger ofta i sina brev, att han ger uttryck för sin mening. Men det är tydligt att han ändå vaktar sina ord. Han vet ju, att familjen hemma på Stola bevarar de brev man får. Men än mer har han fått inblick i att det bedrevs ränker i hovkretsarna. I synnerhet rättegången mot Arnold Johan Messenius fick honom att vara försiktig. Den åtalade var son till skalden Johannes Messenius, och han hade efter ett mycket kringflackande liv blivit tagen till nåder i Stockholm och utnämnts till rikshistoriograf. Men så blev han – för sin sons skull – beskyldd för att stå med i en måhända aldrig existerande sammansvärjning, vilket Svea hovrätt i all hast fann vara högmålsbrott som skulle straffas med döden. Domen föll den 19 december 1651, och tre dagar därefter verkställdes avrättningen på Norrmalmstorg. Att den här saken skakade om i hovkretsarna förstår man av vad Johan skriver en månad senare. Han påstår att han inte har något att berätta, ”emedan hvar och en här vid hofvet sig väl omser, förr än han något säger af den varnagel de af Messenii död fattat hafva”. Emellertid kan han förtälja, att ”en af våra hofpredikanter”, som i en predikan talat väl mycket om orättfärdiga domar, blivit av ”både med tjänst och prästsysslan”.²⁶

Men ett och annat kunde Johan berätta om, när det gällde sådant som inträffade i huvudstaden och i de högsta kretsarna där, inte minst vad han såg av drottningens personlighet. Den 24–25 september 1652 inträffade en svår eldsvåda på Norrmalm, då i stort sett allt som fanns öster om Brunkeberg förstördes. Johan skriver, att gardestrupporna deltog med all kraft i släckningsarbetet, medan folk i allmänhet stod kvar utan att gripa in, ”hvilket hennes majestät så förtrutit hafver, att hon själf red allestädes omkring med en kommandostafi handen och hafver varit träffeligt misslynt på borgmästare och råd /.../. Är ock så ifrig blifven, att hon icke allenast dem hårdt tilltalade, som icke hulpo till att arbeta, hvem det var, utan hafver några med stafven förföljt, tvingandes dem att icke stå fåfånga”. En annan gång samma år kan Johan i ett brev till fadern ge ett exempel på de oförmodade inspektioner som drottningen kunde företa än här och än där. Redan kl. 4 på

morgonen den 14 maj skulle hon i följe med några höga officerare bese flottan. Då inträffade en incident, när drottningen skulle gå ombord på ett skepp. Om Johan var med den här morgonstunden, framgår inte, men han får det att låta som ett ögonvittne. Amiral Flemming förde drottningen vid handen för att gå ”på en elak liten bro, som var lagd med lösa bräder intill skeppet” /och då/ ”springer det ena brädet i vädret, som Flemming stod uppå, eller han ytterst på brädan var och föll så utföre tillika med hennes maj:t, som han vid handen hade, till sådant djup som farkär väl vet, hur djupt det är som skeppen ligga. Och i detsamma kom Wachtmeistern till hjälp, som där ett litet stycke ifrån stod och fick uti ett litet stycke af kjortelen som allena ofvan vattnet var och arbeta så länge, att han fick draga ut hennes maj:t. Han hade väl strax kunnat göra det, om inte Flemmingen hade hållit h. maj:t i kjortelen efter han under låg och djupare var än drottningen, så han sig inga andra medel hade till att bärga sig med utan hängde vid h. maj:ts kjortel, till dess de kommo honom tillika till hjälp. Han fick mycket vatten i sig, men drottningen inte så mycket efter hon snarare därur kom med hufvudet. Intet tvifvelsmål är, att om hon icke varit den personen som med ett sådant courage sig utarbete som h. maj:t [gjorde], så hade det varit omöjligt att hon därifrån och [ur] en sådan stor fara komma kunde.” Efter det att drottningen fått byta kläder ”var hon så lustig och sade, att det var henne till stor fördel, att hon var van att dricka vatten /.../ oansedt att det var något salt och beskt, men Flemmingen, sade hon, som allena vore van att dricka öl och vin, han var vida värre därän.” Johan vet också att berätta för sin far att det spritts ett rykte i staden om att drottningen drunknat, vilket gjorde folkmassorna oroliga. De kunde bara lugnas genom att drottningen själf tog en ridtur i staden.²⁷

Det hektiska liv som drottning Kristina levde frestade på hennes hälsa. Hennes egendomliga vanor, nattvak, nöjen och ansträngande resor förorsakade henne svårighet att sova och anlag för svimning. Därför skulle det alltid finnas läkare på slottet, svenska eller utländska. I synnerhet en fransk läkare, Pierre Bourdelot, lämnade inte något gott rykte efter sig. Under en svår influensaepidemi i början av år 1652 avled drottningens fasters gemål, pfalzgreven Johan Kasimir, greve Jakob De la Gardie och ytterligare sju av riksråden. Mot en sådan farsot hade läkarna givetvis inga botemedel, men de metoder de använde för att behandla landshövdingen

Bok ur Ekeblad bibliotek. Stifts- och landsbiblioteket, Skara.

Svante Sparre var anmärkningsvärda. Johan berättar, att Sparre ”trakterats utaf de franske läkarna med att fem gånger fyra dagar å rad öppnas åder – men den sjätte dog han”. Då förefaller det mer än märkligt att Johan själv ”kastade sig i fransosernas händer”, då han led av något ont i benet. I början av år 1653 skedde en förändring av personalen vid hovet, vilket för Johans del medförde att han upphöjdes till ”försneidare” (eller förskärare).²⁸

I ett brev hem till fadern på Stola år 1653 skriver Johan personligt och innerligt: ”Jag bryter aldrig upp något af min k.-f.k:s bref, att det ju sker med största räddhåga till att finna några sorgeliga tidender uti.” Han hade två år tidigare fått budet om att hans mor Brita Uggla hade gått ur tiden. Sorgen och saknaden efter henne vilade som en skugga över hennes make, och Johan fick ägna mycken andlig kraft till att trösta sin far. Ännu två år efter dödsfallet skriver han: ”Hvartill hjälper det att säga: hvarför dog den eller den så snart, hon hade ännu väl kunnat lefva länge? Vi födas ju för den orsaken hit till världen, att vi hädan måste, och det längsta lifvet är inte alltid det bästa, utan den som väl lefvat, han dör aldrig för tidigt.” Johan hade som ett vackert minne av sin mor, att hon ägnat sig åt välgörenhet och sjukvård i vida kretsar.²⁹

Johan Ekeblad fick stå i tjänst hos drottning Kristina, ända till dess att hon överlät sitt höga ämbete till den utsedde efterträdaren, hennes kusin, hertig Karl Gustav. Johan kan som ögonvittne berätta för sin far om de minnesvärda händelserna på Uppsala slott den 6 juni 1654. Han kan ”beskrifva min farkär, hur hårdt det rörde alla människor, som tillstädes voro, när hen. maj:t drottningen sig aflade kronan och skeptrern och steg ned af tronen”, och han slutar sin redogörelse med att ”jag må bekänna k. farkär, att det var en klagelig akt att se uppå, att hon med rätta kan liknas vid en moder, som skiljes bort från sina barn”.³⁰

Redan något år före denna omskakande händelse hade Johan och hans far dryftat sådant som han inte gärna kunde ta upp i sina brev. Christoffer Ekeblad, som hade vistats under lång tid på den europeiska kontinenten och där hört ett och annat om den katolska motreformationen, hade då sagt att han inte skulle bli förvånad över om drottningen ”lätt kunde falla till den katolska religionen”, som Otto Mannerfelt uttrycker sig. Johan hade då ivrigt motsagt sin far. Men långt senare måste han i ett brev från London i november 1655 förtälja ”Drottning Kristina är med stor magnificence intagen i Italien. Jag hade för skam skull så när intet kunnat komma mig till att låta min k.-farkär veta en ting, som jag aldrig hade trott i mina dagar, och hvilket jag alltid så ifrigt disputerat emot i min farkärs närvaro, nämligen att drottning Kristina aldrig skulle falla till den katolska religionen. Men Gud bättre, jag är bedragen...” Johan hade nämligen själv hört henne förklara, ”att en människas ära är så hårdt ihop knuten med den religion en människa är född uti, att det är omöjligt hon kan byta om den ena, att hon ju mister den andra.”³¹

I Johan Ekeblads familj behövde man tydligen få perspektiv på att ”den store Gustav Adolfs dotter”³¹ kunde gå så långt, att hon efter sin abdikation konverterade till den katolska tron och lät sig mottagas i Rom, där hon även framgent lät förstå, att hon betraktade sig som drottning. I en tid, då ”människorna i allmänhet voro genomträngda av en djupare religiös känsla”³³, hade gemenskapen i kyrkans gudstjänst och husandakten i familjekretsen sin givna plats. När Johan en gång i ett brev från år 1659 erinrar om vilka dagligen gick till ”bord och disk” i det patriarkaliska hushållet hemma på Stola, nämner han husprästen, ”herr Arfvid”.

Johans far – Christoffer Ekeblad – hade en poetisk gåva och kunde enligt Otto Mannerfelt anses ”som en af de bättre skalderna under Stiernhielmska perioden” och skall ”sannolikt / ha/ författat ursprunget till” den kända psalmen ”I himmelen, i himmelen”. Han lär också vara representerad i 1695 års psalmbok med en översättning.³³ Det var nog under hans tid som man till Stola införskaffade den familjebibel som följde ätten Ekeblad i flera generationer och som sedan förvarades i Sunnersbergs kyrkoarkiv. Längtan till gemenskapen där hemma övergav aldrig Johan, som i en hälsning hem från det yppiga livet i London ändå

Huvudbaner för Johan Ekeblad i Strö kyrka

vet att bekänna: ”om det vore möjligt så komme jag aldrig ur Sunnersbergs gäll”³⁵

Då Johan Ekeblad tjänat i drottning Kristinas hov ända till hennes tronavsägelse, kunde han därefter ha skäl att känna sig avdankad. Men redan efter en dryg månad kan han meddela att han måste ”gå upp och akta på kungen och hans måltid”.³⁶ Hans tjänster kom snart att tas i an språk även på annat sätt. Redan på hösten 1654 kom han att ingå i den ambassad, ledd av Erik Oxenstierna, som hade uppdraget att i hertigdömet Holstein-Gottorp hämta kungens blivande gemål Hedvig Eleonora, som hans utsände hade kallat en ”synnerligen hjärtans behaglig puppa”.³⁷ Johans funktion på färden var att inspektera sviten ombord på skeppet ”Carolus” och att på hemresan traktera hovfolk och andra, som ansattes av sjösjuka. Han kunde också få ”bevista bröllophögtidligheterna i Stockholm i oktober”, skriver Otto Mannerfelt.³⁸ På försommaren året därpå deltog Johan i en ny ambassad, denna gång under ledning av Christer Bonde och ställd till England, som då styrdes av protektorn Oliver Cromwell, vilken tog så väl emot ambassaden, att den fick audiens i stora salen i Whitehall. Johan kom att vistas i England under juni till december 1655. I ett brev till brodern Claes, som vid det laget var överstelöjtnant och ute i fält, betygar Johan att vid underrättelsen om svenska framgångar, ”ha/vi/ här fröjdat oss över Er härtill havda progress med fröjdeeldar och banketter”, och detta till den grad att ”gemene man /.sade att den svenske ambassadören var kommen till att sticka eld på London”.³⁹

Efter resan till England fick Johan Ekeblad direkt nya diplomatiska uppgifter. Han avreste omedelbart till Polen, ”sannolikt med depescher från Bonde”, menar Otto Mannerfelt. Han kunde en tid uppehålla sig i högkvarteret hos kung Karl X Gustav och även känna en fläkt av krigets vindar. Ett starkt minne för honom blev tredagarsslaget vid Warszawa den 18–20 juli 1656, ”där en häst sköts under honom”, som Otto Mannerfelt berättar. Slaget innebar en militär seger för svenskarna och deras allierade, men ”den politiska betydelsen av slaget blev ringa”. Kanske kan man se det som en äreräddning för Sverige, att Danmark förklarade

krig året därpå. För Johan Ekeblad betydde det en svår personlig sorg, att hans bror Claes drabbades av den fältsjuka som grasserade i lägret efter slaget och inte kunde botas utan avled.⁴⁰

I dessa oroliga tider med krig på olika fronter ville även Johan Ekeblad göra en insats för fosterlandet. Från våren 1657 vistades han en tid hemma på Stola, men då han fram på höstkanten fick veta att danska trupper gjorde utfall från Bohus och härjade i Västergötland ända mot Alingsås, beslöt han att ge sig in i kampen. Han måste göra en rätt äventyrlig färd till Göteborg, där han sent omsider på våren 1658 erhöll ett kompani inom Västgöta rytteriregemente, som anfördes av den legendariske Olof Andersson Silfverlood. Efter det att kriget mot Danmark hade kunnat avgöras genom att den svenska armén fann vintervägen över Stora Bält, kunde den synnerligen förmånliga freden i Roskilde slutas den 28 februari 1658.

Kungen och drottningen anlände därefter till Göteborg. För Johan Ekeblad innebar detta att han fick en mycket hedrande ny befattning. Han erhöll i maj månad 1658 en kunglig utnämning till kammarherre hos drottning Hedvig Eleonora.⁴¹

Johan kom att i hela tretton år få tjäna ännu en svensk drottning och ständigt följa henne både i Sverige och på färder till andra länder, "åtminstone de sex första åren" säger Otto Mannerfelt, möjligen en aning förnumstigt. Sommaren 1658 gjorde drottningen ett besök i Gottorp, som ju var hennes hemtrakter. Därefter vistades hon mer än ett år i Danmark, under det att hennes gemål hade tagit upp striden med arvfjenden på nytt. Hon bodde i Helsingør och på Frederiksborgs slott i Hillerød. Det var kanske så att hennes konstförfarna blickar då föll på de skulpturer av Adriaen de Vries, som 1659 fördes till Sverige som krigsbyte. (De finns nu på Drottningholm, som Hedvig Eleonora lär bygga och pryda.)

Under den här sejouren drabbades Johan Ekeblad av några personliga incidenter; en sjukdom var nära att ta hans liv, och för ett par förseelser kom han att för andra och tredje gången i sitt liv hamna i arresten, en gång för att "han var gången på ett annat skepp än drottningens", och den andra för att han kommit i "bråk med några polska soldater". I december år 1659 åtföljde drottningen sin gemål till Göteborg, dit ständerna också var kallade till riksmöte, som öppnades den 4 januari 1660. I februari detta år kunde Johan Ekeblads far i ett brev läsa att "den 12 februari skedde det ynkliga fallet att kungen blev död i Göteborg klockan 1 om natten".

Han hade under fem dagar kämpat med en fläckfebersjukdom och lungkatarr, vet Otto Mannerfelt att förtälja. Hovet följde

det ståtliga liktåget genom landet upp till Stockholm; där gick större delen av året åt till att förbereda begravningen, som ägde rum först i november 1660. Inför denna begivenhet fick Johan Ekeblad vara bland dem som tog emot drottning Kristina, som deltog i sin kusins begravning och stannade i sitt gamla hemland till årets slut.⁴²

Om drottning Hedvig Eleonora säger Otto Mannerfelt att hon – efter att vid 24 års ålder ha blivit änka efter ett sex år långt äktenskap – "tillbragte /.../ de följande åren /.../ i stilla verksamhet i Stockholm". Man kan undra hur stilla det kan ha varit att som rikets främsta dam leda en förmyndarregering och sörja för den underårige sonen Karls räkning i tolv års tid. Hon tycks också ha visat ett stort intresse för sin kammarherre Johan Ekeblads kommande öde. För honom, som hade hunnit komma upp i drygt 30 års ålder, borde det vara hög tid att överge ungkarlslivet och sörja för ättens fortbestånd, då Johan nu efter brodern Claes frånfälle stod som närmaste arvinge till sätesgården Stola. Nog hade han visat intresse i detta ärende tidigare, men sommaren 1662 kunde han fira sitt bröllop med den 18-åriga Christina Hägerstierna. Det låter som om bruden var av svensk familj, men fram till år 1654 hade dess namn varit Rocquette. Hennes far Claude Rocquette var född i Languedoc i Frankrike och var en "bland den mängd fransmän af olika slag, som inkommit till Sverige under drottning Kristinas tid". Han var först hovskräddare och sedan hovköpman och samlade en betydande förmögenhet. Då han i en av drottningens sista åtgärder före abdikationen blev upptagen i adligt stånd, erhöll han ättenamnet Hägerstierna. För Johan innebar giftermålet en förbättrad ekonomisk ställning, noterar Otto Mannerfelt. Hans svärfar överlät ett gods i Skåne till sin dotter och måg. Men blott halvtannat år efter bröllopet inträffade en händelse i familjen, som enligt Mannerfelt "djupt berörde honom, nämligen hans gamla faders, Christoffer Ekeblads bortgång ur tiden, som skedde på Stola den 8 mars 1664". Då fanns det goda skäl för Johan att dra sig undan hovlivet för att "följa sin smak och draga sig tillbaka till landtlivets lugn". Han hade ju blivit herre till Stola, och en viktig uppgift för honom var att ordna med faderns begravning, som ägde rum i Strö kyrka på sensommaren 1664.⁴³

Det betydde dock inte att Johan Ekeblad drog sig undan från offentliga värv. "Under riksdagarna utöfvade Ekeblad oftast sin riksdagsmannarätt" skriver Otto Mannerfelt. Så sent som vid herredagen 1689 lyckades han med bedriften att förbättra sin ätts ställning i adelsståndet genom att påvisa att hans farfarsfar Anders Håkansson hade varit riksråd. Han kan omvitna att då

Ovan valven handlar om timmermanskonst, arkitektur och historia i västsvenska kyrkor. Boken är en sammanställning av den förstudie och inventering av medeltida kyrkotaklag som genomförts inom Göteborgs stift åren 2016–2018. 43 takstolskonstruktioner beskrivs och illustreras och kompletteras med spridningskartor. Utöver detta innehåller boken artiklar om medeltida taklag, spår av hantverkare och traditioner, konstruktiv geometri och om hur vi kan bevara kyrkvindarnas värden.

Projektet har finansierats av den kyrkoantikvariska ersättningen, Västarvet och Göteborgs stift. Byggnadsantikvarier från Bohusläns museum, Göteborgs stadsmuseum, Kulturmiljö Halland och Västarvet har deltagit i arbetsgrupper och inventeringar. Redaktör och artikelförfattare är byggnadsantikvarie Robin Gullbrandsson, Västergötlands museum. Övriga artikelförfattare är timmermännen Mattias Hallgren och Karl-Magnus Melin.

Boken omfattar 300 sidor och kostar 250 kr. Beställes genom Johnny Hagberg

”transfererades jag i sekunda klass i Riddarhuset”. Det innebar att han betraktades som högadlig.

Samma år blev han även vald till bankofullmäktig, en post som han beklädde till 1695.⁴⁴

Han hade dock haft en viktig post i riket tjänst en tid efter det att han blivit herre till Stola. Om detta noterar Otto Mannerfelt, att ”ännu en gång fick dock Ekeblad – man kan antaga, att det icke skett utan någon större påtryckning – lämna landet”.

Man behövde hans språkkunskap och goda erfarenheter i diplomati för posten som svensk envoyé eller resident i Paris under åren 1669–1672. Det gällde att på allt sätt deklarera Sveriges vänskap till Frankrike i ett skede, då Sverige anslutit sig till en allians med England och Nederländerna, som egentligen hade en udd riktad mot Frankrike. Under åren i Paris fick han en rad audienser med kung Ludvig XIV, ibland på Louvren.⁴⁵

Hemkommen till fäderneslandet kunde han bevista Karl XI:s kröning i Uppsala domkyrka den 28 september 1675, varifrån han kunde omvittna att han ”bar himmelen över Hans Majestät”. Att han var uppmärksam på högsta ort, omvittnar han i en anteckning från 1693. Då lät Hans Majestät översända ”en stor medalj av jubileumsmedaljerna”, dvs. en av dem som präglats inför jubelfesten till minne av Uppsala möte 1593.⁴⁶

Från tiden som resident i Paris erinrade sig Johan Ekeblad att han blivit trakterad med stor ”magnifiquement”. Kung Ludvig XIV hade förärat honom en silverservis.

Den utgjorde en stor kontrast till den enkla trätallrik, som Ekebladarna träget använde hemma på Stola. Den förvaras numera på Nordiska museet, och på dess ena sida finns denna anteckning i bläck: ”Denna tallriken har salig Christoffer Johansson ätit på i många år och sedan jag hans son Johan Ekeblad i 20 år, till dess tallriken inte orkade tjäna längre utan gick mitt i ut. Dock har jag låtit slå ihop honom och lagt honom i fatburen för sin gamla tjänsts skull och till ett monument.

Datum Stola den 21 januari 1685.”⁴⁷

Med sin hustru Christina hade Johan fyra barn. Hon avled 1692, men Johan förblev inte änkling mer än två år. Han trädde i nytt äktenskap 1694 med sin goda vän Sara Svebilja. I kyrkoboken står antecknat för år 1697: ”Den 12 januari om natten blev hastigt död i Tössegården fordom herr residenten i Frankrike, den ädle och välborne herre, herr Johan Ekeblad till Stola och Fröslunda, och den 18 maj begrovs han i Strö kyrka och Stola gravs grifteplats.”⁴⁸

Stockholm och Stola var viktiga adresser för Johan Ekeblad. Under hans långa sejourer vid de kungliga hoven i Stockholm höll han täta kontakter med Stola med brev som han varje vecka kunde sända genom det pålitliga postverkets försorg.

Han diarieförde de många resor han på den tidens knaggliga vägar företog sig, och en gång vid hemkomsten till sitt kära Stola från Stockholm så sent i livet som 1696 kunde han notera, att han hade färdats den sträckan hela 126 gånger.⁴⁹

Slutorden i denna studie får gå till Sture Allén, som i epilogen till sin fina bok om Johan Ekeblad skriver: ”Det fanns så mycket som intresserade den vakne iakttagaren och mycket att rapportera. Johan Ekeblad gjorde det på sitt eget läsvärda, lättsamma och lärda sätt. Och vi kan ännu lyssna till vår man i 1600-talet.”⁵⁰

Lennart Nordquist

Rådfrågad litteratur:

Allén, Sture: ”Johan Ekeblad. Vår man i 1600-talet”. Lund 2006

Blom, Tomas: ”Drottningar i Sverige”, Budapest 2009

Ekman, Kerstin: ”Herrarna i skogen”. Värnamo 2007

Gustafsson, Bengt P. ”Skaraborgs knektar och Västgöta ryttnare”. Skara 2006

Mannerfelt, Otto: ”Johan Ekeblad, Hofjunkare hos Drottning Kristina. En personhistorisk studie”. Borås 1903

Murray, Bertil & Murray-Nyman, Margareta: ”Den egen Anne-Margrethe”. Stockholm 2018

Noter:

1 NE, band 5.

2 Ekman 2007, sid. 264.

3 Wikipedia om Johan Ekeblad, Sture Allén och Grafem.

4 Murray 2018, sid. 14.

5 Mannerfelt 1903, sid. 4f.

6 Mannerfelt 1903, sid. 7f.

7 Mannerfelt 1903, sid. 11.

8 Mannerfelt 1903, sid. 17.

9 Mannerfelt 1903, sid. 17.

10 Mannerfelt 1903, sid. 18.

11 Allén 2006, sid. 34; Mannerfelt 1903, sid. 18.

12 Allén 2006, sid. 29. Brevet skrevs i Holland i februari 1649. Med ”importunitet” menas enl. SAOB egenskapen att vara trötande, efterhängsen, oförsämd och bråkig. Med ”inkommoditet” menas enl. samma källa besvär, omak, nackdel.

13 Allén 2006, sid. 33–35; Mannerfelt 1903, sid. 18–20.

14 Allén 2006, sid. 35.

15 Mannerfelt 1903, sid. 21.

17 Mannerfelt 1903, sid. 26.

18 Mannerfelt 1903, sid. 27. Den omtalade ”Totten” var Johans kamrat och rätt ”nyanställd hofman”-

19 Mannerfelt 1903, sid. 27f.

20 Mannerfelt 1903, sid. 42.

21 ”Brav prinsessa” = taper furstinna

22 Mannerfelt 1903, sid. 50f.

23 Mannerfelt 1903, sid. 44ff.

24 Mannerfelt 1903, sid. 47.

25 Mannerfelt 1903, sid. 48 om ringränningar, sid. 70 om djurfäktningar.

26 Mannerfelt 1903, sid. 33. Uppgifterna om Messenius är hämtade från Wikipedia.

27 Mannerfelt 1903, sid. 55ff.

28 Mannerfelt 1903, sid. 59f.

29 Mannerfelt 1903, sid. 71ff.

30 Mannerfelt 1903, sid. 64 och 41. ”Skeptern” är ett annat ord för spiran.

31 Mannerfelt 1903, sid. 62f.

32 Uttrycket lär ha fallits av Axel Oxenstierna, trofast vän till drottningens far.

33 Mannerfelt 1903, sid. 71.

34 Mannerfelt 1903, sid. 74f. Allén 2006, sid. 27.

35 Mannerfelt 1903, sid. 74. Med ”gäll” menas pastorat; Strö var annexförsamling i Sunnersbergs pastorat. Författaren till den här essän har den Ekebladskan bibeln i gott minne från sitt missiv till pastoratet 1963.

36 Allén 2006, sid. 36.

37 Blom 2009, sid. 67.

38 Allén 2006, sid. 36f; Mannerfelt 1903, sid. 76f.

39 Allén 2006, sid. 37f; Mannerfelt 1903, sid. 77.

40 Mannerfelt 1903, sid. 77; Allén 2006, sid. 38; Gustafsson 2006, sid. 91.

41 Mannerfelt 1903, sid. 77; Allén 2006, sid. 38;

42 Allén 2006, sid. 38; Mannerfelt 1903, sid. 78.

43 Allén 2006, sid. 39; Mannerfelt 1903, sid. 78f.

44 Allén 2006, sid. 40; Mannerfelt 1903, sid. 79.

45 Allén 2006, sid. 39; Mannerfelt 1903, sid. 79.

46 Allén 2006, sid. 40.

47 Allén 2006, sid. 39.

48 Allén 2006, sid. 41; Mannerfelt 1903, sid. 79. Allén påpekar att Mannerfelt felaktigt har angivit Ekeblads dödsår till 1696.

49 Allén 2006, sid. 41.

49 Allén 2006, sid. 111.

Den falske jätten från Skara

I det stormaktstida Sverige hävdades på fullt allvar av lärda män att Sverige var urhemmet för hela världen. Svenskar hade lånat namn åt grekiska provinser och romerska hjältar och gudar. Peloponessos hade fått sitt namn efter Pelle på näset och Hercules kom av det svenska namnet Härkalle. Berget Ida hade lånat sitt namn från Idre i Dalarna och Västgoter och Östgoter härstammade från Väster- och Östergötland och cimbrerna från Simrishamn. De beryktade vandalerna var däremot inte svensktättade; de kom från Vendsyssel i Danmark.

Den svenska kungalängden ansågs börja med Noaks sonson Magog och sedan uppfanns en rad Karlar och Erikar för att förgylla och förlänga svensk historia. Uppkomsten Sverige, en ung och krigisk stormakt, måste naturligtvis ha en ärorik historia att visa upp. I dag återstår intet av detta historiska skrytbygge som kallades göticism eller rudbeckianism efter en av sina fantasifulla arkitekter, Olof Rydbeck d.y.

Benen i brunnen

För alla samtida rudbeckianer inträffade en stor och glädjande händelse år 1705 i Norra Vånga, strax utanför Skara. Där hade man vid brunnsgrävning stött på några stora ben, uppenbarligen från en fornnordisk jätte. Man hade funnit ”åtta eller nio ryggkotor, begge skulderbladen, ett sidoben och ett skenben”. Jättebenen fördes vördnadsfullt i procession till Skara och kunde där i domkyrkan beundras i fem års tid av förundrade borgare, vadmalsgrå bönder och perukförsedda herremän. De lärde i Skara och det fanns sådana – t ex biskopen Jesper Swedberg, provinsialläkaren Johan Moraeus och den unge Emanuel Swedenborg, biskopens son, bara för att nämna några. De kunde alla intyga att detta ”skeleton” kom från en människa av ovanlig storlek. Våra svenska urfäder hade tydligen varit resliga, stora och starka, bevisen var ovedersägliga och mycket glädjande. En verklig ”hietie” var det också, ”skenbenet, ehuru thet var afbrutit, räckte det mig till naflen”, skriver doktor Moraeus, fylld av beundran och stolthet.

Till Uppsala och Stockholm

Ryktet om jätten i Skara nådde snart de lärde i Uppsala med vilka både Swedenborg och Moraeus brevväxlade och önskemål framfördes om att denna dyrgrip skulle bli en av rikets klenoder; fyndet borde forslas till Uppsala och införlivas i universitetets samlingar. En transport avgick därför 1710 till Uppsala med jättebenen och kom lyckligt fram. Med en smula fantasi kan man föreställa sig den förundran och den förvåning dessa ben bör ha orsakat vid skjutsstationer och gästgiverier under de veckor en sådan resa tog. Kanske rent av de senaste nyheterna om Karl XII:s fjärran krig sköts i bakgrunden, jättebenen var högst påtagliga och hade nyhetens behag.

I Uppsala togs benen om hand av medicine professorn Lars Roberg i det av honom grundade Akademiska sjukhuset, där han planerade att inrätta en ”naturalie- och raritetskammare”. Denne Roberg blev senare Linnés lärare och tycks också han acceptera benen såsom kvarlevor av en jätte. Kunskaperna i jämförande anatomi verkar inte ha varit så stora på denna tid, men det skall man nog inte förvåna sig över. Benen tycks av konsistorieprotokoll och av bevarade verser från avhandlingar att döma ha väckt ett oerhört uppseende och mer än ett år efter deras ankomst tvivlade ingen på att de kom från en jätte.

Avslöjandet

Vem var det då som avslöjade att denne jätte var en ”hval eller

annan stor fisk”? Det lär ha varit Roberg eller Swedenborg. Den senare är i alla fall den förste som utnyttjar benen modernt vetenskapligt. Detta sker dock icke i traditionell götisk anda. Han påstår i stället att benen kommer från en val och att de bevisar att havet en gång nått ända fram till Vånga. Detta kan knappast ha varit bibelns kortvariga syndafloed utan i stället att hav som brett ut sig där under flera tusen år. Detta står i hans avhandling ”Om Watnens högd”(1719), där den kunnige naturforskaren också hävdar att all fossil är lämningar efter levande varelser som petrifierats i ett fördomt hav. För moderna människor låter detta föga sensationellt, men detta var en gång epokgörande och djärva nyheter. Swedenborg var långt före sin tid.

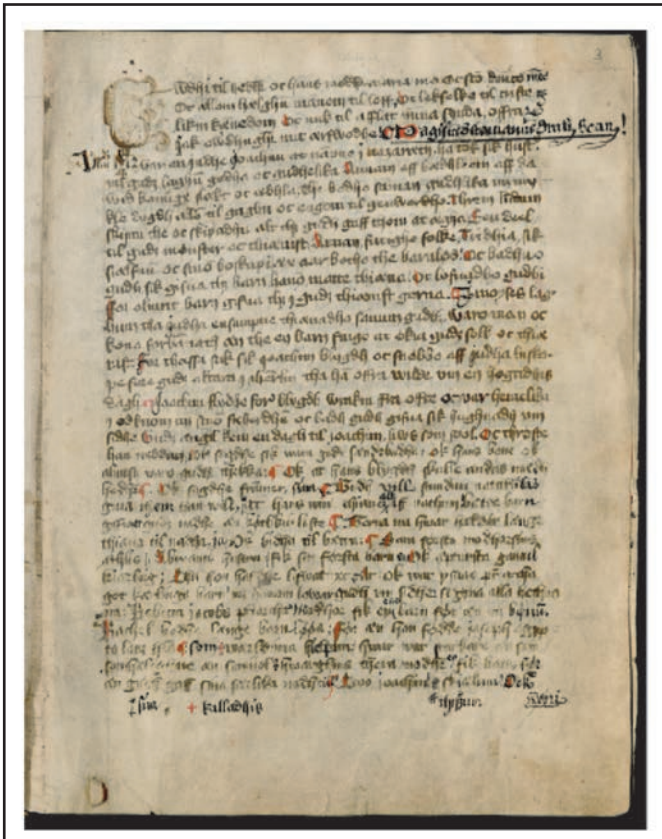
Nu kunde man kanske vänta sig att denna jättes förvandling till val framstod som något löjväckande och pinsamt för vetenskapen; en västgotaklimax i dubbel bemärkelse. Men i stället blir fyndet från Vånga än mer betydelsefullt, valen fortsätter att intressera vetenskapen men nu i sin egenskap av val. Den begynnande geologiska forskningen får under sina första stapplande steg hjälp av valen. Andra fynd läggs till valen och jordens historia förvandlas från sagor och myter till empirisk vetenskap.

Modern historieskrivning

När Swedenborg lägger fram teorin om vattenminskning, d v s att haven långsamt under årmiljoner dragit sig tillbaka, blir det en del av den kulturkamp som utkämpades mellan företrädare för en traditionell uppfattning och tidens unga naturvetare, en Urban Hierne, en Carl von Linné och en Anders Celsius, andra inte att förglömma. Kampen står alltså hård mellan å ena sidan bibelfixerade teologer och nationalistiska rudbeckianer och på andra sidan modern forskning. Striden är stundom hård och oförsonlig och de nya tankarna har svårt att segra. Det gör de i alla fall till slut och Olof von Dalin, som den förste moderne historikern, rensar ut en massa fantasifullt götiskt sagostoff i sin bok Swea Rikes historia(1747). Genom Dalin kommer tidens nya tankar ut till en större allmänhet och svensk historieskrivning blir mer vetenskaplig. Och faktiskt är det så att den falske jätten från Skara i hög grad har medverkat till detta, trots eller snarast tack vare att han lite snöpligt förvandlats till valen från Vånga.

Länge förvarades de omvärderade jättebenen i Riksmuseets vertebratavdelning, men har nu flyttats till ett av de lediga magasinerna i Stockholms Frihamn. Här vilar nu jätten från Skara i frid, endast sällan störd av vetenskapsmän och en och annan nyfiken turist.

Fornsvenska legendariet

Början av legendariet i handskrift B (UUB, C 528, "Codex Bildstenianus"), fol. 3r.

Bakgrunden till Fornsvenska legendariet utgörs av *Legenda Aurea*, en kalendariskt ordnad framställning av kyrkans historia (med helgonbiografier) fram till 1200-talets mitt, skriven av Jacobus de Voragine.

Jacobus de Voragine (omkring år 1230–1298) var en italiensk teolog, född i Varazze, en kuststad nära Genua. Han gick in i dominikanorden 1244 och avled som ärkebiskop i Genua.

Jacobus förnämsta verk är *Chronicon Januense* (en krönika över Genuas historia) och den nämnda *Legenda Aurea*, vilken utarbetades under åren 1263–1273.

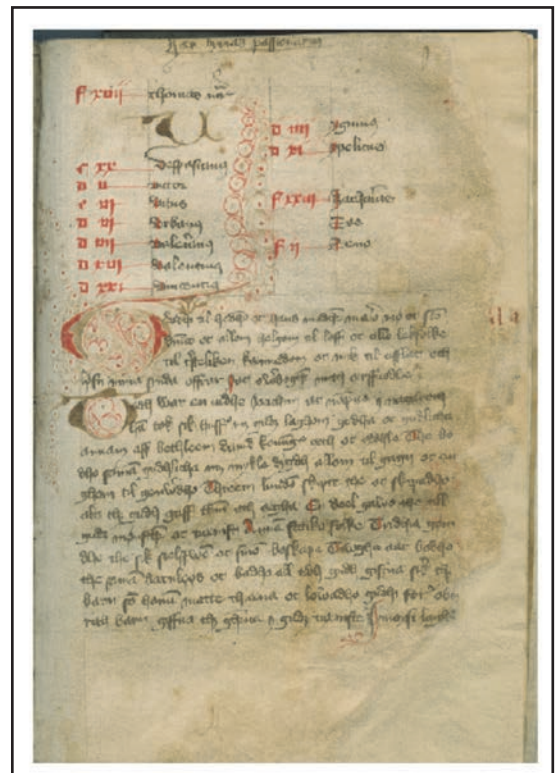
Dess tillkomst har stundom förlagts till åren 1260–1263.

Av *Legenda Aurea* gjordes en kronologiskt ordnad bearbetning till fornsvenska, vilken numera kallas *Fornsvenska legendariet*. Exakt när *Fornsvenska legendariet* tillkom vet man inte. Säkert är emellertid att det måste ha skett någon gång under åren 1272–1307. Verket omtalar nämligen den engelske kungen Edvard I som tillträdd kung och fortfarande i livet och han regerade under just de åren: *konungx euærdh af ænglande som en lifuer* (tryckrad 10988–9). Kanske kan tiden snävas in något, eftersom mycket av Legendariets innehåll återgår på Martinus Oppaviensis krönika och på en redaktion därav som härstammar från år 1276. Legendariet bör med andra ord ha tillkommit tidigast detta år.

Hur kunskapen om *Legenda Aurea* nådde Norden, kan man bara spekulera om. Att det har skett inom dominikanorden verkar troligt. En nordisk källa berättar att ett dominikanskt generalkapitel hölls i Milano år 1278. Källan innehåller en kort redogörelse för detta generalkapitel. Möjligen har en nordisk deltagare i detta möte till oss förmedlat kunskapen om vad som tilldrog sig på generalkapitlet. Kanske var det vid ett sådant tillfälle som också kunskapen om *Legenda Aurea* förmedlades till vårt land.

Vem författaren till *Fornsvenska legendariet* är vet man inte. Troligen var han dominikan, eftersom i *Fornsvenska legendariets*

början nämns *sancto dominico* (tryckrad 2). Troligen kom den dominikan, som författade legendariet från Götaland. På tryckrad 4303 talas nämligen om *A gescu thungu*. Han betecknar alltså sitt språk som götiskt. Valter Jansson menar att Legendariets språk hör hemma i södra Östergötland. I Götaland fanns dominikankloster i Skänninge, Kalmar, Skara och Lödöse. Var denne götiske dominikan hörde hemma, eller vem han var, har inte kunnat fastställas. Henrik Schück menade att Petrus de Dacia kunde vara författaren (eller kompilatorn). Denna uppfattning övergav Schück senare. I stället tänkte han sig att författaren kunde vara en lektor i Skänninge dominikankloster. Mycket pekar dock på Småland och Kalmar. Se nedan om skrivaren av handskrift A samt det förhållandet att stort utrymme i Legendariet ägnas åt ärkebiskop Stephanus verksamhet i Växjö.

Början av legendariet i handskrift C (SRA, E 8900, "Codex Passionarius"), fol. 3r.

Det egentliga Legendariet slutar i handskrift B på fol. 158v. Därefter finns ett senare tillägg med legender om bl.a. nordiska helgon. Detta avsnitt hålls i denna utgåva isär från det egentliga legendariet och återges under egen rubrik. Innehållet i Fornsvenska legendariet har ofta betecknats som *sagor*. George Stephens talar redan i bokens titel om *Kloster-sagor* och sedan använder han genomgående beteckningen *sagor*. Också Valter Jansson använder termen *sagor* i sin avhandling *Fornsvenska legendariet* (1934), s. 14. Detta synes vara ett alltför lättvindigt sätt att karakterisera Legendariets innehåll. I innehållet kan egentligen urskiljas tre skikt: 1) Vi har dels en ramberättelse, som skildrar romarrikets och den romerska kyrkans historia med hjälp av data om romerska kejsare och romerska påvar. 2) I denna ramberättelse finns inprägnad ett stort antal levnadsbeskrivningar om kyrkans olika helgon från skilda tider. 3) I slutet av levnadsbeskrivningarna finns ofta inlagda berättelser om olika mirakler, som tillskrivs respektive helgon.

Per-Axel Wiktorsson

FORNSVENSKA LEGENDARIET I UNIK UTGÅVA

Onsdagen den 12 februari presenterades utgåvan av *Fornsvenska legendariet* på Arkivcentrum i Uppsala. Den omfattar fyra vackert bundna volymer med totalt 1732 sidor. Arbetet med färdigställandet av utgåvan har pågått under de senaste två åren men den bakomliggande forskningen betydligt längre än så!

Författaren, professor em. i nordiska språk, Per-Axel Wiktorsson, har under många år studerat de handskrifter som nu ligger till grund för denna utgåva. Han har tidigare i Skara stiftshistoriska sällskaps skriftserie bland annat utgivit *Skrivare i det medeltida Sverige* (2015). Även denna utgåva i fyra volymer. Professor Wiktorsson är Hedersledamot i sällskapet.

Om själva det *Fornsvenska legendariet* – se artikel på annan plats i tidningen.

Utgåvan innehåller en gedigen inledning, utgivningsprincip, den fornsvenska originaltexten och legendariets i översättning. Ort- och namnregister hjälper läsaren att snabbt hitta i texten.

Utgivningsförlag är Skara stiftshistoriska sällskap som genom mycket generösa anslag från stiftelser och fonder nu kan erbjuda verket till det mycket förmånliga priset av 550 kronor för samtliga volymer. Frakt tillkommer.

Utgivningen sker i samarbete med Svenska Fornskriftssällskapet.

Beställningar kan göras till

www.skarastiftshistoriska.nu
eller
Johnny Hagberg 0510-48 52 15
eller
jarpas.pastorat@svenskakyrkan.se

Kvarnar, sågverk och stampar i Västra Götaland

Som tidigare framgått av artiklar i Skaraborgsbygden har en ny bok utkommit som berör agrarhistoria. Jag har nu fått boken i min hand, och imponeras faktiskt! Det är en bok med fyllig information och många vackra bilder. Utgivare är Länsstyrelsen i samarbete med Regionen.

Som titeln anger, har författarna sammanställt en mängd kvarnar och sågverk, men givetvis inte alla. Det är fråga om ett urval av de kulturhistoriskt mest intressanta objekten.

Själv föll jag först för att titta på kapitlet om stamparna. Vad är detta för verksamhet? Jag hade viss kunskap om benstampar, och vadmals-dito, men att det har funnits linoljestampar, det var okänt för mig!

Benstamparna är egentligen en föregångare till jordbrukets gödselhantering. Man stampade och därefter malde ner ben till bennmjöl, i syfte att gödsla jorden. På senare tid blev det även till foder. Mest känd är kanske den benstamp som finns kvar i Edet, uppe i Undenäs. Vara folkhögskola kan även visa upp en benstamp i sitt utemuseum vid sin skola i Vara. Det var skolans grundare Anders Johansson som lät flytta dit stampen i samband med att han grundade folkhögskolan. Stampen ser ut som en kvarn, eftersom den har kvarnvingar till sin drift.

Ett linoljeslageriet finns fortfarande kvar på Årebergs gård i Kyrkefalla socken (Tibro).

Antalet bevarade stampar är endast fyra. Edet, Baltak, Vara och Bjärby i Grästorp. Linoljeslageriet är endast bevarat vid Åreberg.

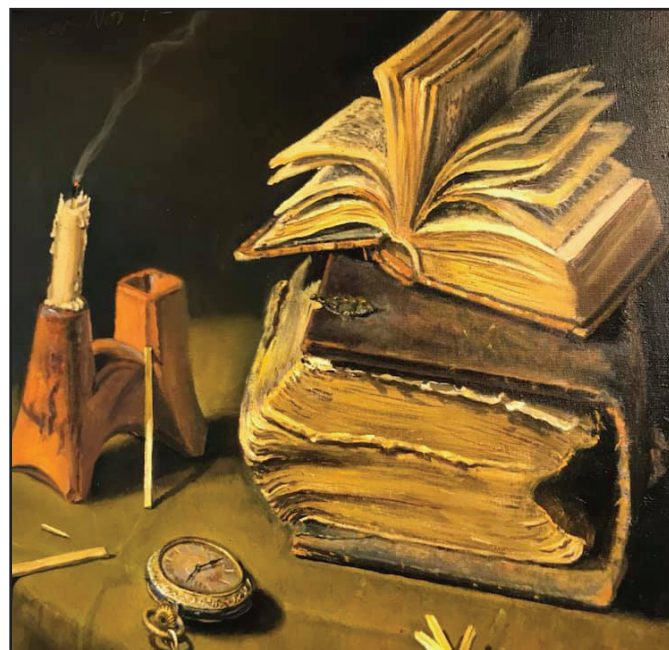
Går man till kapitlet kvarnar, så blir mängden desto större. Boken beskriver hela 88 kvarnar, fast givetvis finns fler. Om jag vågar nämna en enda, så får det bli Österängs ångsåg och ångkvarn i Forshems socken (Götene). En ideell förening äger kvarnen och upprustar och visar sommartid. Kanske ett resmål för hemmaturism till sommaren!

Senast en bok om våra kvarnar utkom var på 1940-talet. Svenska kvarnar hette den, men är numera mycket sällsynt.

Boken finns att köpa bl.a. på Västergötlands museum.

Sven-Olof Ask

Sommarbokdagar

FÖRENINGEN FÖR
VÄSTGÖTALITTERATUR
ARRANGERAR

SOMMARBOKDAGAR

MED
FÖRELÄSNINGAR & STOR
BOKUTFÖRSÄLJNING.

LÖRDAG 11 JULI OCH
SÖNDAG 12 JULI!

PLATS CREA DIEM BOKCAFÉ, OD.

PROGRAM OCH TIDER
PRESENTERAS UNDER VÅREN.
BOKA IN DATUM FÖR SOMMARBOK-
DAGARNA.

VARMT VÄLKOMNA!

STYRELSEN

Wennerbergseken på Kålland

Wennerbergseken från väster och undertecknad 2019, Foto: Karin Bohlin.

Wennerbergseken vid Ullersundet på Kålland är Västergötlands största ek. Den är inte åldersbestämd, men om man jämför den med Tunhemseken, som är åldersbestämd med dendrokronologisk metod till minst 800 år, så är Wennerbergseken sannolikt mer än 900 år. Den fanns således redan på medeltiden innan nationen Sverige hade bildats och innan den äldre västgötalagen kom till. Det sitter en gammal järnskyld på eken som visar att den är "naturminne" Fridlyst 26 mars 1938. Skoglar Br:son tog väl i, i överkant då han skrev att den är ca 1500 år gammal.

Skälet till att den kallas för Wennerbergseken kan vara att den står på mark som tillhörde Brynolf Wennerberg en gång i tiden. Brynolf är bror till skalden, riksdagsmannen och landshövdingen Gunnar Wennerberg. Samma Wennerberg som bl.a. skrev "Gluntarna". Efter skoltiden var tanken att Brynolf skulle bli lantbrukare. Han hade dock alltid varit konstnärligt lagd och detta intresse tog så småningom över. Vid 27 års ålder reste Brynolf till Köpenhamn för att förkovra sig i måleri. Efter ca ett år reser han och brodern Gunnar ut i Europa och Brynolf stannar i Düsseldorf och studerade för professor C F Sohn. 1856 ställde han för första gången ut på Konstakademien i Stockholm. Framgången gjorde att han kunde resa till Paris och blev elev till Thomas Couture.

Vid 40 års ålder gifte han sig och flyttar tillbaka till Sverige och gården Djurgården vid Ullersundet på Kållandshalvön i Lidköpings kommun. Nu kombineras måleriet med lantbruket. Han målade oftast landskap och hästar, som var hans stora intresse, men även många porträtt.

Mångakonstnärer kom på besök till Kålland, bl.a. Wilhelm Dahlbom, Reinhold Callmander, Mauritz Lindström och Fredrick Collet. 1889 inträffade en brand på Djurgården och boningshuset totalförstördes. Därefter flyttade familjen till Göteborg där han avled 1894.

Eken är omskriven och uppmätt vid flera tillfällen:

Wennerbergsekens omkrets:

Skårman 1926: 1 m ovan marken	770 cm
M. Petterson 1956: br.h.	800 cm
Carlsson & Hagman 1998: br.h.	913 cm
Västergötlands Flora 2002: br.h.	920 cm

Alexandersson, H. & Bohlin, A. 2019: br.h. 958 cm

Den ser ganska vital ut nu, och i dess mulm har vi inte funnit spillning av vare sig läderbagge eller svart guldbagge som exempelvis finns i de gamla ekarna i naturreservatet Tunhems ekhagar.

Inte heller kan man se några fruktkroppar av de allvarliga parasitsvamparna svavelticka, blekticka eller ekticka på Wennerbergseken, men svampangripen är den dock. Så ihålig att det påstås att 8 personer rymdes i dess innandöme vid 1900-talets början. Nu är den så igenvuxen att ingen människa kan ta sig in i den. Då vi besökte eken den 22 september 2019 fann vi att det finns en hel del brunrötad ved vid basen på NO-sidan och i grenbrott kan man se cellulosa-fibrer som tyder på vitröta.

Tack till Hans Alexandersson som bistått med resa och måttband, Johnny Hagberg som bistått med litteratur, Peter Post på länsstyrelsen som har koll på ekoxarna i Västra Götaland och Åke Carlsson som bistått med rättelser i litteraturen.

Litteratur:

Skårman, J.A.O. 1927. Floran på Kållandsö och i angränsande delar av Kålland. Svensk Botanisk Tidskrift. Bd. 21, h.2, sid. 171 – 241. bild sidan 183. Stockholm 1927.

Br:son, Skoglar. 1935. Personhistorier och berättelser från Kållandsö och Lidköpingstrakten. 135s.

Petterson, M. 1959. Något om eken i forntid, nutid och framtid. Från Falbygd till Vänerkust. sid. 61 – 71, bild sid. 69. Lidköping 1959.

Carlsson, Å. & Hagman, T. 2002. Gamla ekar. sid.182– 183. Mölndal 2002.

Bertilsson, A. m.fl. 2002. Västergötlands Flora, sid. 245, teckning sid. 110 av konstnärinnan Britta Dahl. Lund 2002.

Kjellberg, L. 2011. Stora ekar i Skara kommun. Skaraborgsnatur, sid. 96–103. Falköping 2011.

Wikipedia om konstnären Brynolf Wennerberg 2019.

Anders Bohlin

Tidiga bokhandlare i Lidköping

Den 20 februari 2019 kunde man i *Nya Lidköpings-Tidningen* (NLT) läsa rubriken *176-åriga bokhandeln laddar för bokrean* och underrubriken *En av Sveriges äldsta bokhandlar*. Det handlade om Axel Ericssons bokhandel, som på en skylt utanför butiken vid Nya stadens torg anger, att man etablerades 1837. Om så är fallet, skulle bokhandeln ha varit 182 år 2019. Men hur hänger detta ihop med uppgiften i NLT?

I artikeln i NLT kan man nämligen läsa: "Årtalet 1837 är lite gåtfullt. Enligt historieskrivningen från Svenska bokhandlare-föreningen startades bokhandeln av S A Hallman 1843. Därefter var det två ägare innan Axel Ericsson tog över 1869." Så frågan är: "Hur var det med dåtidens bokhandlare i Lidköping?". För att försöka få ett svar, har jag gått tillbaka till de gamla Lidköpings-tidningarna.

Lidköpings första tidning hette just *Lidköpings Tidning* (LT) och den kom ut med sitt första nummer lördagen den 5 mars 1842. Däri kan man läsa en annons från P. J. A. Barcks Bok- och Musikhandel. Då kunde man köpa böcker om bland annat jordbruk och trädgård. Det fanns i Lidköping således en bokhandel före S. A. Hallmans bokhandel från 1843. Däremot har jag inte hittat några uppgifter om, när Barck startade sin bokhandel. Kan det ha varit 1837?

Senare under året annonserade Barck ett flertal gånger och på julaftonen handlade det bland annat om *Robinson Crusoe*, *Mjölkläkaren*, *Handbok för Fiskare*, *Kokbok*, *Julgåfva åt snälla Barn*, *Arméns Uniformer*, *En liten Flickas minnesanteckningar* och *Luthers lefverne*.

Barck hade också ett Lånbibliotek, som antagligen innebar vissa bekymmer. Han lät nämligen under året annonsera om att återfå utlånade böcker inom en månad och på nyårsaftonen 1842 meddelade han i en annons: "Som jag med görligaste första ämnar afyttra mitt Lånbibliotek, är min ödmjuka anhållan att alla de som innehafva Böcker, tillhörande nämnde Bibliotek, behagade med allraförsta desamma till mig återlemna."

Till salu finnes.

Uti P. J. A. Barcks Bok- och Musik-handel finnes till Salu följande: Sveriges och Norges Kalender för 1842. 3. Rdr Håndbok i Praktiska Landthushållningen af David Low. 2 del. med 220. Rytningar af Åkerbruks redskap m. m. å 6. 32. öfversatt från Engelskan, Handbok i Svenska Jordbruket af N. W. Lundeqvist. med 4. pl. och 68. figurer å 2. 24. Handbok i Trädgårdsskötsel af Laurell å 2. 24. Fönster-trädgård af Busch å 1. 8. Handbok i Wextriets Naturliga Familjer af v. Düben. 2. 16. Handbok i Trädgårdsskötseln af A. Lundström. 3 uppl. å 3 Rdr. Strödda Anteckningar i Landtmanna och Communal Ekonomien, af Edelsvärd, å 44 sk. p. häftet, 3:de häftet redan anländt. Tidsskrift för Landtmanna och Communal-Ekonomien af Edelsvärd, första häftet redan att tillgå för köparn till 32 sk., för subskribenter till 28.

Bokhandels-Annonser.

Som jag med görligaste första ämnar afyttra mitt Lånbibliotek, är min ödmjuka anhållan att alla de som innehafva Böcker, tillhörande nämnde Bibliotek, behagade med allraförsta desamma till mig återlemna. Resp. Prennumeranter erhålla genast det resterande af prenumerationsafgiften. Den synnerliga välvilja och uppmuntran jag erfarit under den längre tid jag innehaft bestyret öfver Lånbiblioteket, berättigar mig till den fasta öfvertygelsen, att alla mina utlånte Lånbiblioteks Böcker, måtte benäget blifva uppökta och insända, sist till medio af nästk. Januari månad, så att jag vid granskningen af Journalerna får undvika det obehaget att för förkommen Bok ålägga likvid efter Boklådepris. Lidköping den 30 December 1842.

P. J. A. Barck.

Annons i Lidköpings Tidning 31 december 1842

Barck sålde därefter sitt Lånbibliotek till S. A. Hallman, som i LT den 18 februari 1843 i annons kunde meddela: "Som jag nu, genom köp af Hr Tullinspektör Barck, blifvit egare af dess hittills innehafda Lånbibliotek, tager jag mig friheten samma Bibliotek till fortsatt utlåning anmäla, helst det nu blifvit betydligt tillökt och förbättradt."

I samma nummer av tidningen annonserade Hallman också för första gången som bokhandlare: "Uti undertecknads Bokhandel i huset N:o 74 och andra våningen vid torget i nya Staden, finnes tillgång på en mängd nya och nyttiga Böcker i alla Vetenskapsdelar af nyare upplagor, samt den nyaste Lektyr af flerfaldige författare; en mängd nya Musikalier för Fortepiano, Guitarr och sång; flere sorter Planchverk samt Porträtter af kände och store Män, jemte moderna Papperarbeten, tjenlige och bruklige Ornament, Guld-Border, guldfasonerat, kulört, slätt och prässadt Blankpapper m.m."

När man läser i husförhållslängden för åren 1833-1839, står Sv. Arv. Hallman antecknad som vinhandlare och ägare av tomten nr 74. Han var född i Göteborg 1793 och hans hustru Maria Christina var född i Lidköping 1803. De hade då fem barn, bland annat sonen Carl Wilhelm.

Hallman startade alltså sin bokhandel i februari 1843, men det framgår inte av annonserna, att han hade övertagit Barcks bokhandel. Eftersom han hade köpt Barcks Lånbibliotek, kanske man kan säga, att han efterträdde denne som bokhandlare.

Hallman annonserade därefter i tidningen under de kommande åren och det var inte alltid det blev helt rätt. Detta konstaterades i en insändare i LT den 19 oktober 1844. Insändarskribenten hade blifvit nyfiken på åtskilliga titlar, "som man icke ens sett anmälda i Stockholms-Tidningarne". Vid besök i bokhandeln hade det dock visat sig, "att Hr Hallman icke hade någon enda af dessa artiklar, oaktadt han annonserat dem".

LT:s redaktion medgav ett sättningsfel, men lät i övrigt meddela: "Då hvar och en af våra läsare läser, i likhet med Ins. af ofvanstående, finna att Redakt., som hvarken har rättighet eller skyldighet, att utan speciellt uppdrag eller tillåtelse, ändra eller rätta hvad, som till införande i Tidn. insändes, måst. aldenstund, Herr Hallman hvarken gifvit eller ansett sig behöfva gifva något sådant, hålla sig efter Herr Hallmans manuskript, anse vi oss icke här böra, med någon onödig reservation å vår sida, taga Läsaren ur den muntra sinnesförfattning, hvori han, genom den naive Insändarens Comico-Satiriska artikel, torde hafva blifvit försatt."

Hallman fortsatte dock med sin bokhandel och att annonsera i LT och i efterföljaren *Lidköpings nya Tidning* (LnT). Den 1 december 1849 kunde man i LnT läsa: "Lektor G. Wennerbergs stora poetiskt-musikaliska verk väntas oförförväntat i musikhandeln, helt visst till alla musikwänners stora fröjd. Det lär

få den originella titeln Gluntarne.” Tre veckor senare kunde Hallman erbjuda ”Gluntarne af G. Wennerberg 1 häft” till priset av 1 Riksdaler banko.

Rektor G. Wennerbergs stora poetiskt-musikaliska verk väntas oförförsvart i musikhandeln, helt nytt till alla musikvänners stora fröjd. Det låter på den originella titeln Gluntarne.

Om Gunnar Wennerbergs nya verk Gluntarne i Lidköpings nya Tidning den 1 december 1849

Till Hallmans Bokhandel är inkommit:

GLUNTARNE,
af G. Wennerberg.
1 häft. Pris 1 Rdr lko,
jemte en mängd andra MUSIKALIER.

S. A. Hallmans annons om Gluntarne i Lidköpings nya Tidning den 22 december 1849

Så småningom fick Hallman konkurrens av ytterligare en bokhandlare i Lidköping. I LnT den 16 december 1854 kunde man läsa, att O. Gudmunséns bokhandel fanns ”uti bagaren Forsbergs hus nära torget”. Förutom böcker av olika slag erbjöd Gudmunsén ”Bokguld, papper och papp, äfvensom alla sorters böcker emottages, till inbindning och papparbeten förfärdigas till goda priser och välgjorda arbeten”.

Även Gudmunsén hade ett Lån-Bibliothek, vilket framgår av en annons i LnT den 19 mars 1856. Han meddelade, att ”deröfwer Katalog är att tillgå, har jag äran avertera”. I Ekbohrns ordbok över 23,000 främmande ord och namn m. m. i svenska språket från 1868 kan man läsa, att ”avertera” betyder ”underrätta”.

UTI O. GUDMUNSÉNS BOKHANDEL.

uti Bagaren Forsbergs hus nära torget, har inkommit: Alla sorters skrifter för barn och ungdom samt för äldre, Kalender och böcker för förmaksbordet såsom: Bilder ur Svenska folklivet m. m. i vitterhet, i Historien, i Religionen, i vetenskaperna, i skämt och lek m. m. Dessutom Bokguld, papper och papp, äfvensom alla sorters böcker emottages, till inbindning och papparbeten förfärdigas till goda priser och välgjorda arbeten.

I husförhörslängden för åren 1861-1867 står Hallman till att börja med fortfarande som bokhandlare. Han har då tidigare sålt sin fastighet till handlanden Carl August Schonberg och hyr en lägenhet på tomten 145. Där bor han tillsammans med sonen och handlaren Carl Wilhelm och dottern Emma Laurentia. I en annons den 15 maj 1861 i LnT kan man läsa, att man hos honom kan köpa *Skarpskyttesång* av Wilhelm von Zweigbergk för 6 öre. Detta var några månader efter det att Lidköpings Frivilliga Skarpskytteförening hade bildats med sonen Carl Wilhelm som medlem i 1te Korporalskapet. Årsavgiften i föreningen var då 2 riksdaler. Hallmans annonser kunde fortsatt läsas i LnT under 1862. Men

Diverse.

Att uti min Bokhandel
det härskades äfven etablerats Lån-Bibliothek, deröfwer Katalog är att tillgå, har jag äran avertera. Lidköping den 17 Mars 1856. O. Gudmunsén.

så fick han ytterligare en konkurrent. I en annons i LnT den 13 september 1862 meddelade Joh. Carl Hedbom, att ”Svenska Bokförläggare-Föreningen, inseende denna stads och orts behof af en ordnad ordentlig Bokhandel, uppdragit åt mig att såsom Bokhandlare härstädes mig etablera”. Hedberg hade tidigare varit bokhandlare i Stockholm i 22 år.

Det utbröt lite av ett annonskrig mellan de tre bokhandlarna. I Hedboms första annonser i LnT den 8 oktober 1862 om inkomna böcker, erbjuder han bland mycket annat *De tre musketörerna* av Alexandre Dumas, *Fältskärens berättelser* av Zacharias Topelius och *Samhällets olycksbarn* av Victor Hugo. Den enda gången som de tre bokhandlarna – Hallman, Gudmunsén och Hedberg – annonserade i samma nummer av LnT var den 29 november 1862 inför den stundande julen.

Det verkar dock som, att Hedbom under 1863 konkurrerade ut Hallman och Gudmunsén. Hallmans sista annons finns i LnT den 7 februari. Samtidigt utvidgade Hedbom sin verksamhet som bokhandlare även till Skövde. Den första gången man i LnT kan läsa ”Joh. Carl Hedboms bokhandel Lidköping och Skövde” är den 29 augusti 1863. Han sålde också annat än böcker, vilket framgår av annonser under året. I husförhörslängden står då S. A. Hallman som f. d. bokhandlare.

Hedberg fick så småningom problem med finanserna och annonserade i LnT den 2 mars 1867: ”Jag hade trott att de personer hvilka begagnadt å kredit vid min bokhandel i Lidköping, skulle med kännedom om bokhandlarens skyldigheter att betala herrar bokförläggare för det under förra året försålda vid årets början, sina skulder åtminstone till Februari månads slut inbetala, men då nu en stor del detta försummat, så nödgas jag anhålla, att alla skulder till Lidköpings bokhandel för 1866 restfritt blifva inbetalta inom den 15 mars.”

Problemen fortsatte antagligen, eftersom Hedbom i en ny annons i LnT den 15 april 1868 anmälde, att den förra annonsen ”lemnadt ett högst klen resultat” och att han ”får nu äran meddela det i följd av mitt beslut att **Lidköpings bokhandel** på annor person överlåta, alla fordringar för 1867 blifvit till inkassering lemnade hos herr stadsfiskalen P.W. Ohlson”.

Därefter kunde man i LnT den 27 maj 1868 läsa en annons från A. J. Törnwalls Bokhandel, där han bland annat erbjöd den ovan nämnda Ekbohrns ordbok. I en annan annons i samma tidning kunde man läsa, att Törnwall också sålde ”Eau de Cologne Philoeome till dagligt användande, ... förhindrar inom några dagar, så väl bildandet av linner, som hårets affällande, befördrade hårväxten på ett aldrig anadt sätt, gör håret mjukt och glänsande som siden, renar huden och stärker hufvudets nervsystem”.

Senare 1868 kunde man den 13 november i tidningen läsa dödsannonsen över S. A. Hallman. Han dog ”i en ålder af 75 år, 6 månader och 20 dagar”.

Så dök Axel Ericsson upp som bokhandlare i Lidköping. I LnT den 9 oktober 1869 annonserade han, att han hade öppnat en ny bok-, musik-, konst- och pappershandel i Bryggeribolagets hus. Han hade blivit antagen som Svenska Bokförläggareföreningens kommissionär. I samma tidning annonserade han om, vad som fanns att köpa i hans nya affär. Bland annat lät han meddela: ”Requisition å alla i bokhandeln tillgängliga utländska böcker, tidningar och tidskrifter emottages och utföres med skyndsamhet. Sändningar från utlandet anlända hit hvarje vecka.”

Bokannons.
Uti
33 Törnwalls Bokhandel.

Bland många andra
 Förklaringar öfver främmande ord och namn i
 svenska språket, upptagande dess härled-
 ning, uttal och betydelse, utgifna af Dr
 C. M. Ekbohrn. Andra häftet. 75 öre.

BOK-, MUSIK-, KONST- och PAPPERSHANDEL
 I LIDKÖPING.

Undertecknad, som af Svenska Bokförläggareföreningen blifvit antagen till dess
 kommissionär härstädes, får äran härmed tillkännagifva, att jag öppnat
BOK-, MUSIK-, KONST- och PAPPERSHANDEL,
 rekommenderande mig i respekt. allmänhetens gunst.
 Lidköping den 9 oktober 1869.

Axel Ericsson.
 Lokal i Bryggeribolagets hus.

Axel Ericsson annonserade flitigt i LnT och jag har särskilt noterat en annons i LnT den 23 oktober 1869. Då fanns till salu C. M. Ekbohrns *Förklaringar öfver 23,000 främmande Ord och namn m. m. i svenska språket, tillika med deras härledning och uttal. En handbok för vetgirige af alla samhällsklasser till ett pris av "häftad 6, 50, bunden i halffranskt band 7,50"*. Om denna handbok kunde man också bland annat läsa "att det är ett av de nyttigaste lexikografika, hvilka lemnat den svenska pressen".

Jag är benägen att hålla med. Det råkar nämligen vara så, att jag på mitt arbetsbord har ett exemplar av just denna handbok tryckt 1868 hos A. Holmberg & Comp. i Stockholm. Den har varit till stor hjälp, när jag i mina arkivstudier vill ha hjälp att förstå gamla främmande ord. När jag då slog upp begreppet "lexikographi", kunde jag läsa att begreppet har sitt ursprung från grekiskan och att det betyder "ordboks-skrifning". Mitt exemplar av handboken i halvfranskt band har jag ärvt efter min morfars far, den förste småskoleläraren i Bondfallets skola söder om Ängelsberg i Västmanland. Han har snyggt och prydligt skrivit sitt namn i boken – C. G. Carlsson. Ekbohrn fortsatte för övrigt att utöka handboken och 1904 omfattade den 90000 främmande ord och namn m. m.

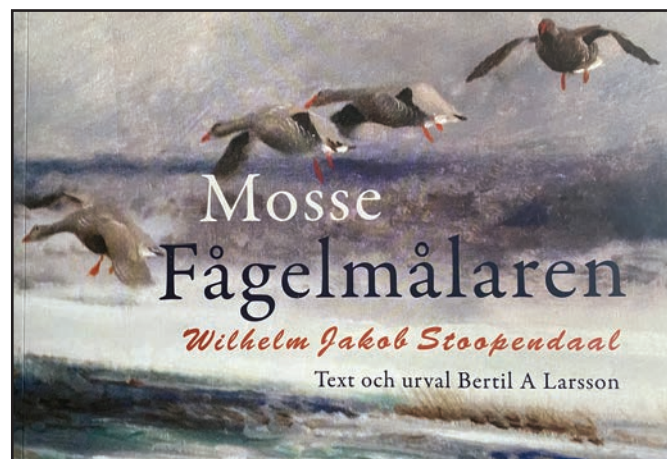
I Axel Ericssons bokhandel:
 Förklaringar öfver
23,000 främmande Ord och namn m. m.
 i svenska språket, tillika med deras härled-
 ning och uttal. En handbok för vetgirige
 af alla samhällsklasser, utgifven af Dr C.
 M. Ekbohrn, häftad 6,50, bunden i half-
 franskt band 7,50.

Annons i Lidköpings nya Tidning
den 23 oktober 1869

Jag kan genom mina studier av tidiga bokhandlare i Lidköping inte belägga, att det finns en koppling från Axel Ericssons bokhandel bakåt till 1837. Jag har inte heller hittat något belägg för att S. A. Hallmans bokhandel övertogs av Joh. Carl Hedbom – de var ju konkurrenser. Inte heller har jag hittat några belägg för att Axel Ericsson övertog A. J. Törnwalls bokhandel. Axel Ericssons bokhandel startade 1869 och kunde förra året ha firat 150-årsjubileum.

Alf Johansson

Om fågelmålaren Mosse

Med boken *Mosse Fågelmålaren* blir konstnären Mosse Stoopendaal äntligen presenterad i ett slags biografi. Bertil A. Larsson har tidigare publicerat böcker knutna till Hindås historia. Nu har han gått vidare med en bok om traktens mest kände konstnär som själv står för det mesta innehållet i form av målningar och teckningar.

Mosse Stoopendaal föddes i en konstnärssläkt. Pappan Georg var målare, mamma Anna likaså. Farbrodern Ferdinand var framgångsrik som porträttmålare i USA. Fastern Ebba Stoopendaal gjorde sig känd som landskapsmålare. Mest folkkär är Mosses ingifta faster, Jenny Nyström. Utan henne hade den svenska julen sett annorlunda ut.

När Mosse var sju år flyttade familjen med pappa Georg och mamma Anna till Härryda. Senare flyttade de tre till Hindås.

Mosse hölls undan från skolplikten och han kunde redan som mycket ung ägna sig åt att studera naturen på heltid och omvandla intrycken till skisser och målningar.

De mängder av verk som han trots sitt korta liv hann producera påminner en hel del om Bruno Liljefors. Realism kombinerat med impressionistiska drag.

Bertil Larssons bok ger korta texter som beskriver konstnärens liv och verk. Men framförallt är det de många avbildade skisserna och målningarna som talar i boken.

Stoopendaal avled 1948, blott 46 år gammal, efter att ha förtärt ammoniak. Olyckshändelse, självmord...? Rykten florerade. Här för oss författaren dock inte närmare en förklaring.

Den som vill se äkta verk av Mosse Stoopendaal kan göra det på Julia konsthall i Skara.

Den aktuella boken markerar också 50-årsjubileum för det västgötska bokförlaget Fri Press i Rävlanda. I ett halvt sekel har Bo Ranman gett ut ett brett spektrum av böcker. Japansk haiku-diktning utgör en intressant del i utgivningen.

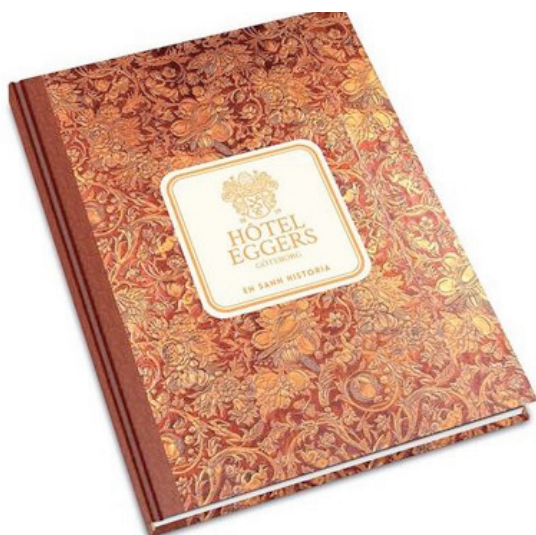
Bertil A. Larsson Fågelmålaren Mosse Förlag: Fri Press, Rävlanda

Ingemar Brink

**Glöm ej att betala din
medlemsavgift för 2020**

Årsavgift 2020: Enskilda medlemmar 100 kr,
Äkta makar/sambor/institutioner 125 kr.

Hôtel Eggers i Göteborg

Ett av Sveriges äldsta hotell, det drygt 160 år gamla Hôtel Eggers i centrala Göteborg, vars spännande historia man nu kan få ta del av i den nytgivna boken *Hôtel Eggers Göteborg - En sann historia*.

Mathias Sjöström är bokens huvudförfattare och formgivare. Av bokens 180 sidor dominerar ett fantastiskt bildmaterial där fotografierna Carolina Ehn och Anna Lefvert står för merparten av bilderna.

Hotellets historia börjar 1859, då med namnet Jernvägshotellet. Några år tidigare, 1856, var järnvägssträckan Göteborg-Jonsered invigd. Hösten 1862 var Västra stambanans hela sträcka färdig och då kunde man resa mellan Göteborg och Stockholm på ca 14 timmar. Tillströmningen av gäster ökade då rejält med bl a handelsresande och Amerikaemigranter.

Efter några år bytte hotellet namn till Hotel Christiania. 1879 började Emil Eggers arbeta på hotellet och efter några år köpte han det. Han storsatsade och topprenoverade hotellet och 1894 slog han upp dörrarna till ett omdöpt palatsliknande hotell. Hôtel Eggers var skapat med internationellt hög standard. Senaste tekniken fanns som elbelysning och telefon i alla rum och en av stadens första hissar.

På hotellets kändislista bland gästerna finns en rad namn där flera var återkommande genom åren som Jussi Björling och prinsparet Bertil och Lilian. Prinsparet hade alltid rummen 125 och 126. Prins Bertils bror, arvprinsen Gustaf Adolf, omkom 1947 i en svår flygplansolycka på Kastrups flygplats i Danmark. På samma flygplan befann sig Ebba Eggers. Samtliga ombord omkom i Danmarks fjärde svåraste flygolycka. Ebba lär ha styrt hotellet med järnhand under åren 1942-1947 och under hennes tid var personalomsättningen hög.

Mat lyfts fram i hotellets historia. Hotellfrukostar i all ära, det är bland det godaste jag vet, men här presenteras rätter som Kalvfilé Oscar och Tore Wretman-klassikern Piggvar Albert.

Hotellens vapen är både vackert och heraldiskt intressant och förklaras närmare i boken.

Paret Lars-Olof och Anna driver idag hotellet. De har stor hotellvana och kommer tids nog lämna över ett förhoppningsvis välstående hotell till nästa mottagare av stafettpinnen.

Människans behov av berättelser är djupt rotad. En del av behovet stillas genom denna mycket vackra bok. Boken har tryckts hos Livonia Print i 3000 exemplar och kan köpas i hotellet för 249 kr.

Niklas Krantz

Det är Claes Jonsson som alla tittar på!

Skaradjäknens Sånglärkan ser ut att trivas även i djup snö. Foto: Hans Menzing

På hedersplats vid Domkyrkan och det nya Stadshuset i Skara vandrar en Skaradjäkne med en sånglärka i handen. Statyn skapades till Skaras 1000-årsjubileum 1988 av konstnären Wanja Nones Håkansson. Skaras kanske mest beundrade konstverk.

Trots det är det nog få som vet att djäknens har en levande förebild. Claes Jonsson heter han och i Skara Gilles medlemskrift Ett och annat den gamla staden Skara 2018 – 2019 berättar han om arbetet med statyn som startade redan när Claes gick på högstadiet.

Många jubileer

Som vanligt innehåller häftet på 90 sidor en massa information av olika slag om Skara genom tiderna. Mycket handlar om jubileer. Camilla Ek skriver om tragedin när Skara härjades av den stora stadsbranden 1719 då människorna i den på grund av hård blåst väl stängda Domkyrkan räddades av en rådig kvinna som med hjälp av ett människoben från begravningsplatsen lyckades dunka så att folket i kyrkan reagerade.

Oskar Syrén har ett trevligare jubileum, det är i år 100 år sedan museet byggdes. Barbro Olofsson kompletterar med historien bakom den vackra Krönikebrunnen på torget som fyller 80 medan älderman Tommy Kroon påminner om att Skara gille fyllde 70 förra året och är märkligt ungdomligt med stark aktivitet och ökande medlemsantal. Så blev gillet också utsett till Årets hembygdsförening 2019 av Västergötlands Hembygdsförbund.

Biskop Kempe

Rader av intressanta Skarabor presenteras. Lars-Göran Lönnemark skriver om mannen bakom Kämpagatan, Skarbiskopen Johannes Kempe som även hade stor betydelse för Skara läroverks framväxt i mitten av 1600-talet. Barbro Olofsson lyfter fram en senare skolprofil, Eva Åsbrink och Göran Johansson skriver om den poetiske polisen Sven Kjellgren.

Elisabet Stålarb beskriver dramatiken och debatterna kring byggandet av nya biblioteket medan Lena Brodin berättar om Bergers Bokhandel och om Göran Jönsson och Veterinärmuseet.

För att nämna en del av innehållet i häftet. Som förstås illustreras av massor av gamla och nya bilder.

Hans Menzing

**Föreningen för Västgötalitteratur inbjuder till Årsmöte
18 april 2020 på Glasets hus i Limmared**

Samling på Glasets Hus kl 13. Guidad visning av glasmuseum.

K1 14 Årsmötesförhandlingar.

K1 15 Kaffe, smörgås & kaka.

Limmared har sveriges äldsta igång varande glasbruk grundat 1740.

2012 uppfördes Glasets Hus som har glasmuseum, utställnings/eventhall, konferenslokaler och servering.

I Limmared finns även 13 st Antik & Secondhand affärer. Dessa kan besökas från kl 10 (öppet till 14)

Obligatorisk anmälan, senast 11/4 via email till sven-olof.ask@skara.se eller tfn. 070-74 26 518

Ange specialkost.

Välkomna till Limmared

Bokauktion i Stora Levene den 7 mars

Stora Levene församlingshem 7 mars med start kl 9.30.

Fastprisförsäljning från kl 8.30

Dags för årets första bokauktion.

För den kartintresserade nämner vi *karta öfver Hulångens inägor i Mölltorps socken* från 1793. *Wermings* svårfunna karta öfver *Lidköping* trycktes 1812.

Inte långt från Levene ligger Vara. Där kan man fika på Nordepolen, det berömda cafeet där. En bok om detta café utkom 2014 med titeln *En kopp kaffe på Norpolen*.

Bland sockenböcker nämner vi *Gillstad, Söne, Tengene, Malma, Främ-
mestad och Örslösa*.

För den fågelintresserade passar kanske von Wrights *Svenska fåglar* komplett i 3 volymer. *Svensk diplomatarium* och *Svenska landsmål* finns med i kompletta sviter.

Flera tidiga fotografier från Lidköping lockar säkert många, liksom Elgenstiernas ättartaflor. Eller varför inte *Stadgar för Segelsällskapet Westgötarne* tryckt 1891. Ett mycket vackert tryck.

Välkomna till auktionen!

Styrelsen